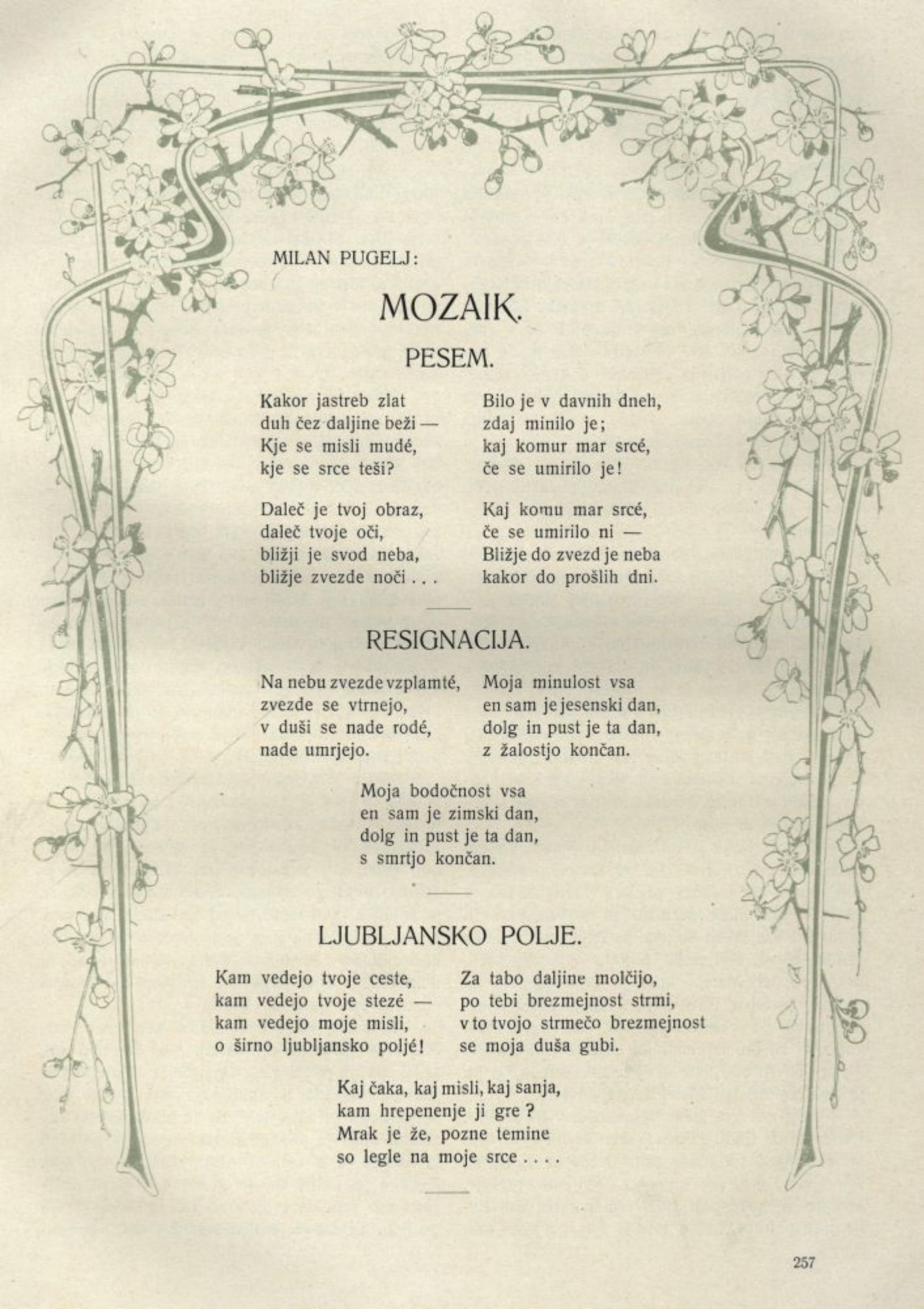

FERDO KOVAČEVIĆ: NA OBALI.

MILAN PUGELJ:

MOZAIK.

PESEM.

Kakor jastreb zlat
duh čez daljine beži —
Kje se misli mudé,
kje se srce teši?

Daleč je tvoj obraz,
daleč tvoje oči,
bližji je svod neba,
bližje zvezde noči . . .

Bilo je v davnih dneh,
zdaj minilo je;
kaj komur mar srcé,
če se umirilo je!

Kaj komu mar srcé,
če se umirilo ni —
Bližje do zvezd je neba
kakor do prošlih dni.

RESIGNACIJA.

Na nebu zvezde vzplamté,
zvezde se vtrnejo,
v duši se nade rodé,
nade umrjejo.

Moja minulost vsa
en sam je jesenski dan,
dolg in pust je ta dan,
z žalostjo končan.

Moja bodočnost vsa
en sam je zimski dan,
dolg in pust je ta dan,
s smrtjo končan.

LJUBLJANSKO POLJE.

Kam vedejo tvoje ceste,
kam vedejo tvoje stezé —
kam vedejo moje misli,
o širono ljubljansko poljé!

Za tabo daljine molčijo,
po tebi brezmejnost strmi,
v tvojo strmečo brezmejnost
se moja duša gubi.

Kaj čaka, kaj misli, kaj sanja,
kam hrepenenje ji gre?
Mrak je že, pozne temine
so legle na moje srce

KLARA.

Slika.

Pili smo vsak večer v veliki predmestni gostilni. Vsi trije smo bili samci in naša največja sreča je bila posedati zvečer pri pivu. Morda je bila to edina zabava naših dolgih samskih dni, največja radost naših enoličnih uradnih ur. Kaj je bilo pač lepšega, nego spomniti se v onih dolgočasnih urah, da se bliža večer in da nas čaka veselo oživiljena gostilna s svojo stalno mizo, ki so okoli nje sedeli zopet stalni gostje z vedno istimi obrazi, vedno enaki že dolga leta, kakor da so neizpremenljivi. Včasih se je zgodilo, da je kdo izginil iz sosednje družbe, pogrešali smo ga par dni in smo pozabili nanj. Vse to ni moglo motiti naše sreče in zadovoljnosti.

Prijatelj Matej, debeluhast človek, je o tej sreči in zadovoljnosti sanjal cele dneve in noči. Čemu bi mu sicer bilo življenje! Delal je v uradu dan za dnem in tekla so mu dolga leta. Javno in politično življenje mu ni moglo vzemiririti tega miru. Vedel je, da mu tako preteče vse življenje, ki mu je še usojeno.

Večeri v predmestni gostilni so bili torej edini, ki so nam mogli nuditi vsak dan nekaj novega, dasi so tekli drug za drugim, podobni drug drugemu. Le redko jih je oživil poseben pojav, bodisi z zanimivo dnevno novico, ali s posetom posebnih gostov.

Tovariš Šuka je bil prijatelju Mateju v vsem podoben, samo telesi sta se temeljito razlikovali. Kajti kar je imel prijatelj Matej odveč, je imel tovariš Šuka premalo in to vse prav do nosa. Pri vsej svoji suhosti je imel tovariš Šuka vendar svoje življenske potrebe v enaki meri, kakor prijatelj Matej. Imel je celo take, ki jih prijatelj Matej ni imel, kajti Šuka je poleg dnevnih novic in večernih gostov potreboval tudi knjig, ki so mu izpreminjale enakomerni tek življenja. To so bile tiste življenske potrebe, ki jih je smatral prijatelj Matej za nepotrebne.

Sam ne vem, kako sem zašel v to družbo. Usoda družji ljudi. Postal sem uradnik in sem stopil z njimi na enako pot. Ne vem sicer, ali sem spadal med nje, ampak življenje ne vprašuje, kod gre njegova pot. Imel sem namreč iste življenske potrebe, kakor tovariš Šuka, a čutil sem

jih še bolj, kar je smatral prijatelj Matej že popolnoma za nepotrebno. Meni pa se je hotelo nečesa, česar ni imel niti urad, niti večeri v predmestni gostilni, niti večerni izprehod iz urada v gostilno, niti moje stanovanje. To, kar sem hotel, ni bilo niti v grmečih besedah prijatelja Mateja, niti v boječih očeh tovariša Šuke... Zsvetilo se je morda včasih pred nami, a mi tega nismo hoteli videti.

Nihče ne ve, kaj se skriva za tolstimi lici in kaj za malimi, boječimi očmi. Vezale so nas večerne čaše in tam smo bili enaki ljudje. Ko bi se bili odkrili, bi morda ne bili več enaki in ne vezalo bi nas morda nič. Zato smo ljubili to, kar nas je vezalo, in smo skrivali vse, kar bi nas moglo razdružiti, kajti naša usoda je bila enaka in čutili smo jo tem manje, čim bolj smo bili združeni. Tako je mislil prijatelj Matej in tovariš Šuka je mislil isto. Niti z enega obraza se ni videlo, da zahteva od življenja več, nego drugi. Čemu bi sploh zahteval več, nego imaš! V zadovoljnosti je sreča življenja. Toda ležalo je tudi v naših srcih tiho hrepenenje, skrito in ubito in tako je prišel nekoč trenutek, ki je razkrinkal naše brezčutne obraze in je razbil zvezo treh po usodi tako zvezanih ljudi.

Prišla je namreč v gostilno nova natakaraica, in kdo ve, kaj je bilo posebnega na nji. Kdo se je sicer menil za natakaraice! Zgodilo se je večkrat, da so se menjale, in zanje se ni brigal niti Matej, niti Šuka, niti jaz. Takrat pa se je zgodilo nekaj posebnega, nerazumljivega. Ko se je pojavila pred nami Klara, je zmotila vse tri v pogovoru in minil nam je tisti večer na poseben način, kakor še nikdar doslej. Pust je bil in dolgočasen, brez pogovora in brez dovtipov, a obsedeli smo prav do konca.

In odslej se je izpremenilo med nami vse. Prej smo prihajali vsi hkratu ob določeni uri, sedaj pa je prišel vsak čim preje. Matej se je jezil nad tovarišem Šuko, ker mu je dal Bog dolge noge in suho telo, da je bil lahko prvi na mestu. Šuka je prisopihal zelo zgodaj v gostilno in ozrl se je z ostrimi očmi okoli — po njej. Zgodilo pa se je, da je Matej celo pred določeno uro zapustil svoj urad ter je sedel prvi v gostilni. Takrat je prihitel tovariš Šuka s prepla-

šenim obrazom in se je skrivaj ozrl po njej. Klara ni mogla zapaziti, kaj se godi. Saj ni videla preje nikdar teh mirnih ljudi, sedečih v vselem pogovoru, ki jim je bilo vseeno, kdaj je kdo prišel ali odšel. Nihče ji ni hotel izdati skrivnosti, ki se je godila med nami, a čutili smo jo vsi, kajti vedeli smo vsi trije, da je Klara zdaj gorišče vseh naših misli in da prihajamo le zaradi nje semkaj. Držali smo se sicer zelo mirno in nihče bi ne bil mogel spoznati, kaj se vrši v naših srcih. Toda čutili smo vsi trije globoko . . . Kazali so to prijazni nasmehljaji prijatelja Mateja, izdajale so to sladke besede tovariša Šuke, in neutajljivi so bili moji zaljubljeni pogledi.

Klara pa se je vedla k vsem trem enako hladno -uljudno. Zato nismo mogli biti med sabo ljubosumni, pač pa smo iskali tekmecev med drugimi mladimi gosti, ki so zahajali tja vsak večer. Pogledala ni sicer nikogar odlikovalno, njen obraz je bil vedno resen in je kazal tuintam celó nekako trpkost. Ves izraz njenega lica pa je izražal čudovito milino in ljubeznivost, ki je vplivala vabljivo na vsakega moškega. Zato so hiteli za njo nemirno tudi drugi moški gostje, a v veliko zadoščenje smo opažali, da se jim ne godi boljše, nego nam, in da jih gospodična Klara odklanja s prav isto hladnostjo, kakor nas. Bila je to sicer slaba tolažba, toda tolažba je bila vendar. Usoda je vsaj na ta način lajšala naše težko breme, ki nam ga je naložila Klara. Dnevne novice so nas le še bolj oddaleč zanimale, nenavadni poseti v gostilni so nam bili neljubi, tovariš Šuka je kupil še več knjig in celo prijatelj Matej je hotel govoriti o poeziji.

Tako so nam potekali večeri v gostilni in postajali so bolj in bolj mučni, kajti bali smo se vsak dan, da pridemo in da Klare ne bo več . . . Nekoč bo konec ravnotežja, — in ta strah pred negotovo bodočnostjo je motil našo nemirno srečo, ki je obstajala v tem, da smo jo vsaj videli vsak večer.

O, mi zaslepljenci! Čakali smo vsi samo katastrofe iz usode . . . Udali smo se in čakali . . .

2.

Nekoč sem srečal gospodično Klaro na ulici. Komaj sem si jo upal nagovoriti. Vsa njena zunanost je kazala zelo dostojno žensko. Nje krasna postava je vplivala z mičnostjo mlade ljubeznive gospe in njen prijazni obraz je vabil k sebi vse z nepremagljivo silo. Tako neskončno rad bi se ji človek približal, ko bi se ne bal nečesa, da sam ne ve, česa, morda celó same te čudovite dobre ljubeznivosti.

„Dober dan, gospodična Klara . . .“

Spoznala me je takoj in mi je s prijaznim nasmehom odzdravila.

Šel bi bil mirno dalje in čez čas bi bil mogoče bežal od same sreče, da sem jo videl, srečal in pozdravil. Ni se zgodilo to niti prijatelju Mateju niti tovarišu Šuki . . . Toda gospodična Klara je obstala, kakor da želi govoriti z menoj. Komaj sem mogel verjeti, toda zadržal sem korak.

„Kam hitite tako?“ me je vprašala in mi podajala roko. Jedva sem vedel, da grem pravzaprav od kosila in da sem namenjen v urad. Hvaležno sem ji stisnil roko:

„Dovolite, gospodična . . .“

„Ali greste na izprehod?“ . . .

„Dà . . . Kakor nalašč. Glejte, skupna cesta . . . jaz hodim sam, sam . . .“ Nisem vedel, kaj bi ji govoril.

„Tudi meni je ljubo, da imam družino. Težko je najti človeka med ljudmi, zato jih je mnogo, ki hodijo sami . . .“

„Da, gospodična, dà, gospodična . . .“

Govorila je tako lepo, s čistim, trepetajočim glasom. Komaj sem si upal ž njo govoriti. Bile so to moje misli, in kako bi ji povedal, da mi je govorila tako iz duše, ko sem se bal, da bi ji ne bil enak z onimi drugimi, ki so se ji hoteli prikupiti z laskanjem! Hotel sem, da bi spoznala, da sem več in da jo ljubim drugače, nego drugi.

„Torej, na katero stran greste?“ me je vprašala, ko je videla, da stojim in trepetam od neznane velike sreče.

„Grem, kamor greste vi.“

Zavila sva po ulici proti drevoredom.

„Res,“ je nadaljevala gospodična Klara, „ljudje imamo drug pred drugim predsodke, nikdar si ne pogledamo do dna duše. Ostajamo si tuji med seboj in nazadnje tuji celó samemu sebi. Zapiremo v sebi svoj hram, kjer bi imelo biti čisto in jasno, a je tam tema in pozabljenje. Skrivamo se za svojo zunanostjo in zato čutimo osamelost.“

Kako iz duše mi je govorila gospodična Klara! Vedel sem, da bi z vsakim ne mogla tako govoriti, ker bi je ne razumel, in ne smela bi govoriti, ker bi se smejal takim besedam. Zdelo se mi je, da čuti, da more le z menoj govoriti tako. Misliil sem si, kak obraz bi pri tem naredil prijatelj Matej in kako bi se zvižal tovariš Šuka. Ali je gospodična Klara zapazila, da sem drugačen, nego vsi oni, ki me obdajajo? Ali je čutila moje proseče poglede? Ali sem mogoče tako srečen, da . . .?

„Gospodična Klara, to je čista resnica . . .“

„Vidite, jaz premišljam to vsak večer in razumem one ljudi, ki gledajo za menoj. Ženska ima dobre oči in vidi več, nego si drugi mislijo. Vem, da je mnogo njih, ki imajo svoje namene; poznam jih po očeh in vem, kaj hočejo. Odpuščam jim, da se motijo o meni; a vidim tudi one neštete, ki niso morda nikdar pogledali kakemu bitju globoko v srce in rekli: ‚Pojdi, greva skupaj!‘ . . . Zato pa posedajo zvečer po gostilnah in iščejo pozabljenja v svoji samoti. Razumem njihove poglede in besede in vem, da za marsikatero prazno zunanostjo leži mnogo čuta, ki se ne more izraziti.“

„Kako lepo govorite, gospodična Klara! Jaz sedim med njimi in vem, da je tako. Mi vsi čutimo, da je z nami tako. Toda čemu buditi življenje, ki smo ga komaj zadušili in čemu oživiti človeka, ki smo ga komaj ubili! Recimo, da bi hotel človek vstati; zadel bi ob prevaro in verjemite, da bi padel poln bolesti. Vsi oni, ki jih vidite vsak večer, bi vstali, ko bi se ne bali tega. Hodi z odprto dušo in z živimi željami po svetu in svet te ubije. Zato se ljudje zapirajo in ubijajo sami sebe, da bi jih ne ubil svet. Tako ljubijo namreč sami sebe. — Koliko, recimo, jih je, ki ljubijo vas in bi vam hoteli to povedati, toda pomislite, en sam pogled — in padli bi kakor v brezdanjo globočino in vstati bi ne mogli več. Tako pa sede večer za večerom in mirno čakajo konca. Kajti druga bol je manjša od prve. Da, gospodična Klara, vi niti ne veste, kolikerim ste v srečo in ko bi vedeli to, ne dali bi vse sreče enemu, da s tem onesrečite sto drugih.“

„To je res, toda glejte: nisem sama jaz. Pomislite, koliko jih je, ki polnijo zvečer ulice, ko se vračajo iz prodajalen in od drugod z dela in tudi one hrepene. Koliko ženskih src ostane nemih, nikdar razumljenih, za vselej uničenih . . .“

„A kje so, ki so take, kakor vi, gospodična Klara?“

„Morda niso vse enako krasne, a mnogo je krasote na svetu, ki je ne vidimo. Koliko srečujem milih obrazkov, sanjavih oči in drugih izrazov ženske krasote, za katero se skriva toliko blagih src, mladih in hrepenečih, in vse gine, gine; sanjajo morda o veliki bodoči sreči, a vse gre mimo. Nikdar ne čutijo onih sladkih večerov, ko govori duša duši. Ali ni pri moških isto? Zakaj se zapirata dva svetova, ki sta ustvarjena drug za drugega? Zakaj si ostajata neznana in tuja? Ali ne vidite, kako prihaja mesto kipeče ljubezni žalosten pogin, kako mesto blažene radosti pri-

haja ostuden greh, kako mesto skupnega življenja padata oba svetova v smrt?“

„Toda prosim vas, kako pomoči? Svet hoče tako . . .“

Prišla sva v drevored. Tiho so stali mogočni hrasti, brez gibanja pod velikim pritiskom poletnega dne; njih listje je venelo v veliki vročini; tihota je vladala povsod.

„Saj hrepenimo iz vsega tega, gospodična Klara, toda kam moremo? Poglejte rožo, ki je zamudila pomlad; kaj ji je poletje družega, nego umiranje pod prevročim solncem!“

„Da, zato razumem to, kar se godi okoli mene zvečer in jaz čutim ž njimi . . .“

Sedla sva v senčni hlad.

„Zelo srečen sem, gospodična Klara, da sem mogel o tem govoriti z vami. S kom bi pač mogel sicer govoriti tako?“

„Ah, verjemite, da jih je mnogo, ki čutijo in mislijo isto.“

O, ko bi bila mogla vedeti, kako je bila vzvišena nad vse druge, kako globoko spoštovanje sem čutil pred njo!

„Gospodična Klara, vi ste čutili, da sem tudi jaz med onimi neštetimi mnogimi, ki je šla pomlad mimo njih . . .“

„Da, čutila sem in žal mi je bilo vas. Kako bi bili lahko srečni! Ljubili bi in bi bili ljubljeni. In zvečer, ko bi se vrnili domov, bi vas objele nedolžne ročice, male ustnice bi iskale vaših lic in vse svoje življenje bi videli v dveh jasnih očescih . . .“

„Gospodična Klara, ali ste čutili, da bi samo vi mogli biti ona . . .“

Umolknila je za trenutek in nje drobna roka, ki je zvečer morala prenašati po pet in več čaš, je zatrepetala na moji . . .

„Ne verjemite tega sami sebi, prosim vas . . .“

„Ni mogoče drugače, gospodična Klara . . .“

„Ne govoriva tega; misliva si, da sva si samo velika prijateljca . . .“

„Gospodična Klara!“ . . .

„Glejte, rekli ste sami, naj ne postanem enemu več, nego drugim, ker so stoteri odvisni od tega. In jaz želim, da sem jim to, kar jim moram biti.“

„Vi čutite ž njimi?“

„Da, čutim prav tako, kakor z vami.“

„In veste, da ste ta trenutek ubili enega iz njih . . .“

Nasmehnila se je. „Kako ste čudni! Zakaj bi vas bila ubila? Ali vam nisem dala prijateljstva, česar drugi nimajo?“

„Gospodična Klara!“

„Dà, in tega prijateljstva morda pri mizi niti občutili ne boste, da ne ubijem stoterih. A ne dvomite nikdar o mojem prijateljstvu do vas! . . . Glejte, ura bije, čas vam je iti v urad. Pojdva, spremim vas do tja.“

Vstal sem in odšel ž njo brez volje. Nisem poznal velikih trenutkov v življenju in ko so sedaj prišli, bil sem majhen, tako majhen, da sem izginil skoraj v nič. Kako visoko je stala Klara

nad menoj. Ne vem, kaj sva govorila na poti do urada. Komaj sem zbral sile, da sem jo vprašal: „Kdaj se zopet vidiva?“ . . .

„Zvečer me lahko počakate pri vrtu za gostilno in me spremite. Odidem pri zadnjih vratih.“

Podala mi je roko, prijazen nasmeh je v slovo preletel nje lica in odšla je dalje po mestu, ne da bi se bila ozrla. Gledal sem dolgo za njo . . .

(Dalje prihodnjič).

IVAN RENDIC: VERUJEM!

V POSETIH PRI GREGORČIČU.

VIII. NA RAZPOTJU.

(Dalje).

In zdaj mi je poročati o najžalostnejši točki iz mučeništva našega pesnika Simona Gregorčiča. V očigled smrtnih slutenj jo opišem v izprijanje resnice povsem vestno in točno:

Bilo je dne 19. avgusta l. 1888. Nekako ob treh popoldne sem bil prišel iz Gorice preko Renč na Gregorčičev „Hrib“. Dobil sem pesnika samega doma. Sedel je v svoji pritlični sobici. Ko sem vstopil, se je vzravnal pokoncu ter mi je molče segnil v roko. Pri tej priči sem zapazil, da ima mož oči polne solz . . .

„Simon! Kaj pa se je zgodilo?“ vprašam ga prestrašen.

„Ali znaš čitati?“ mi odgovori pesnik s protivprašanjem.

„No, za silo znam, ako ni — turška pisava!“ mu odvrnem.

„Na, čitaj ta-le „ferman!“ je rekel ter mi pomolil pol póle popisanega papirja. Čital sem in čital tisto pisanje, predno sem razumel pravi smisel njegove vsebine . . .

Strmel sem. „Kako prideš Ti do takšnega naloga?“

„Kaj vem!“ je odgovoril pikro Gregorčič. „V petek mi je prišel cerkvenec praviti, da so „gospod rekli“, da moram v nedeljo „mašávati“ le ob tej in tej uri. „Naj mi da pismen nalog!“ sem mu rekel. In včeraj popoldne sem dobil ta-le „Tagesbefehl!“ je dodal Gregorčič bridko.

V dotičnem pismu je bilo namreč poročilo takratnega vikarja na Gradišču, Andreja Žnidaršiča ml. na župnika Josipa Poljščaka v Prvačini, da on (gradiščanski vikar) ob nedeljah in praznikih ne more opravljati redne božje službe, ker ljudstvo k mašam tu upokojenega vikarja Simona Gregorčiča „hrumi“ (sic!) Posvetoval da se je o tem z nadškofom in ta da mu je naročil, naj se Simonu Gregorčiču zapove, da ima ob nedeljah in praznikih maševati ob „nedoločni uri“. Na hrbtu tistega poročila pa je bil zapisal imenovaní prvačenski župnik naslednjo „atergalno noto“ na Simona Gregorčiča: „Z ozirom na notranje poročilo se Vam nalaga, da morate ob nedeljah in praznikih maševati pri zaprtih vratih; in ako bi ljudstvo še sililo k Vašim mašam, se Vam bodo taiste ob takih dnevih sploh prepovedale.“

„No, in kaj se je zgodilo danes zjutraj?“ sem vprašal.

„Ko sem prišel ob navadni uri do cerkve, so bila vrata zaklenjena. Na moj poziv je prišel cerkvenec in mi je odklenil postranska cerkvena vrata; ko sem stopil v cerkev, je vrata za menoj odnotraj zopet zaklenil. Na to sem maševal, ne da bi bilo v stolpu k maši zvonilo, ali med božjim opravilom pred oltarjem z zvončkom pozvanjalo . . . Bil sem med mašo tako razburjen in obenem tolikanj pobit, da nisem videl niti črk v mašni knjigi; bal sam se, da omedlim pred oltarjem ali da me od žalosti zadene kap!“ je pravil še tisti popoldan ves vznemirjen naš pesnik-svečenik.

„In — ljudstvo?“ sem poizvedoval nadalje.

„Ljudje, ki so prišli za menoj k cerkvi, so videli, da so cerkvena vrata zaklenjena; zato so prisostvovali moji maši pred velikimi vrati zunaj cerkve. Neka žena, gledajoča v cerkev skozi odprtino v vratih, pa je dajala vernikom znamenja, kdaj sem opravljal ‚daritev‘, ‚povzdigovanje‘ in ‚obhajilo‘ . . .“

Premagan od prebolestne žalosti, je pesnik omahnil na svoj sedež ter zaihtel na glas . . .

„Predragi moj Simon!“ sem izpregovoril s tresočim se glasom po preteku nekoliko minut. „Jaz neuk posveten popotnik, ki blodim širom sveta kakor s prokletstvom večne nemirnosti kaznovani Ahasver — jaz „lajik-ničvedec“ ne morem presoditi, kakšni so bili prvotni povodi temu čudnemu povelju. Morda je to res le zaradi tega, ker se verniki, ki hodijo k Tvojim mašam, s tem odtegujejo redni nedeljski božji službi s propovedjo, z oznanili medtedenskih praznikov in postov ter ženitvanjskih oklicev itd. Tu so torej bili merodajni pač menda — cerkveno-službeni oziri.“

„Kaj cerkveno-službeni oziri! Kaj propovedi, oznanila in oklici! Tu gre le za to, da mene osebno kaznujejo in me pred ljudstvom označijo za „liberalnega“, „krivovernega duhovnika“, ki ni vreden več stopiti javno pred oltar Gospodov! . . . Vidiš, Vatroslave! To je sad tistega pridigovanja o mojem „krivoverstvu“ in „bogotajstvu“ naših „pismoukov“, ali, kakor jih ti imenuješ, prepeditantnih pikolovcev!“ — Tako je tarna užaloščeni pesnik v pereči ironizaciji tiste neosnovane kritike njegovih poezij.

Miril sem ga in mu prigovarjal, kakor sem vedel in znal; ali videč, da je tu brezuspešna vsakoršna tolažba, sem vstal ter se poslovil. Gregorčič me je hotel zadržati ter me pogostiti s čašo vina, za kar sem se mu pa zahvalil . . .

Pri odhodu mi je Gregorčič naročil, da naj se gredoč skozi Gradišče ustavim v ondotni gostilni ter poizkušam izvedeti: „kaj govori ljudstvo o današnjem dogodku“, kar naj mu potem sporočim pismeno. In ko sem bil že zdolaj na klancu, je zaklical pesnik za menoj: „Povej v Ljubljani in križem domovine, kaj počenjajo z menoj!“ . . .

V dotični gostilni so sedeli trije možje. Eden izmed njih me je vprašal, če nisem bil na „hribu“ pri „pesniku“. Ko sem to priznal, me je vprašal zopet drugi pivec, zakaj nisem ostal preko noči pri „gospodu“. Na mojo izpoved, da je pesnik nekam preveč žalosten in da se joka ves popoldan, ne da bi mi bil hotel povedati, zakaj, je vzkliknil tretji gost: „Kaj, vraga, bi se ne jokal! Pravzaprav bi gospod moral kleti po tem, kar so mu storili danes zjutraj!“ Mož, ves razvnet, mi je pripovedal nato kar se je bilo zgodilo malone z istimi besedami, kakor Gregorčič . . .

„Ti duhovni gospodje se še hujše sovražijo med seboj, kakor mi posvetni ljudje!“ je dodal zopet prvi pivec ter izpil čašo vina v naglem požirku.

Prišedši čez tri dni v Ljubljano, sem povedal ves dogodek na Gradišču zaupno pokojnemu Ivanu Železnikarju, takratnemu uredniku „Slov. Naroda“, s pripomnjo, da tega ni treba poročati v časniku, dokler se vsa zadeva ne razjasni. Pa zaupajte časnikarju kakšno še toli važno tajnost, — kar gorko vam jo razglasi v svojem listu v nenasitni poželjivosti za senzačnimi novicami! Tako je tudi Železnikar priobčil tisti žalostni dogodek takoj v prihodnji številki (195. dne 25./VIII. l. 1888.) v svojem „Nedeljskem pismu“, in jaz sem dobil tri dni nato (28./VIII.) od Gregorčiča naslednje pismo:

„Dragi mi Kretanov! Ni mi ljubo, da je stvar prišla že v liste, ker še ni zrela in upam, da se reši zame ugodno: obrnil sem se namreč naravnost na nadškofa, mu stvar nekoliko pojasnil in ga prosil, naj mi dovoli privatni oratorij, da bo konec teh nepotrebnih zdražeb. Ako bi moj želji ne ustregel, potem bi bil jaz stvar izročil javnosti. Toda kar je, pa je. Hud ne morem biti na Železnikarja, ker vem, da mi je želel le dobro.

V službo ne grem, vsaj v tej vladikovini ne. Glede Bolgarije*) si pa pomislim, tako naenkrat se ne morem od-

*) Naš rojak, profesor Anton Bezenšek, takrat v Plovdivu, se je bil namreč ponudil, da preskrbi Simonu Gregorčiču jako dobro duhovniško službo med bolgarskimi katoliki.

Op. pis.

ločiti; pa saj bi tudi moral prej naučiti se jezika. Šel bi tja, ako bi se odločil, bolj za to, da vidim ta novi svet; morda bi dobil spet veselje do pesniškega dela.

Srčen pozdrav!

Tvoj S. G.*

Pet dni po tistem Gregorčičevem pismu, — na „angeljsko nedeljo“, dne 2. septembra l. 1888. so bila cerkvena vrata na Gradišču zopet odprta . . . Dobri tedanji goriški nadškof, dr. Alojzij Zorn je bil dal namreč poklicati k sebi gradiščanskega vikarja in prvačenskega župnika ter je ozmerjal oba gospoda, zakaj da sta izdala na Simona Gregorčiča takšno in to še pismeno povelje, ki ga on jima ni bil ukazal.

In tako je naš „svetih mož — mučenec“, — kakor se S. Gregorčič sam nazivlje v svojih „Predsmrtnicah“*, — imel zopet svoboden vhod v tempelj Gospodov.

Toda Gregorčiču se je bilo užalilo maševanje v domači cerkvi, z omenjenim vikarjem pa se menda tudi nista spravila . . .

Niti tri mesece nato je imel namreč Gregorčič zopet — mašno afero.

V letošnji „Soči“, dne 16. februarja 1907., je poročal zdaj v gradiščanski kaznilnici službojoči učitelj J. B. doslovno takole:

„Bil je božični praznik leta 1888., na dan, ko sme vsaki kat. duhoven čitati po tri maše, na dan, ko se razlega po vseh cerkvah vesoljnega krščanstva: „Slava Bogu na višavah in . . . mir ljudem na zemlji!“

Odpeli smo „glorijo“ slovesne maše, skončal je g. župnik Fran Goljevšček v Batujah kratek govor in molil dolgo vrsto „očenašev“ . . . ko pristopi cerkovnik Štefan Lipovž k župniku pred oltar ter mu pošepeta tiho nekaj na uho.

Kaj se je zgodilo?

Prišel je v ostri zimi po 7 km dolgi, pa zelo šlabi poti z Gradišča nad Prvačino v Batuje Simon Gregorčič, ves zmrzel, tešč in truden, da bi v Batujah maševal, ker mu tega niti na božični dan ni dopustil domači vikar Žnidarčič — mlad duhoven, ki je malo potem moral izročiti Stvarniku svojo mlado dušo.

Župnik Goljevšček odvrne glasno cerkovniku, da smo vsi slišali: „Hitro prižgite na stranskem oltarju luči in naj koj med mašo mašuje!“

Predno je končala velika maša, je že končal svojo mašo na stranskem oltarju duhovni mučenik.

Po maši mu še reče pokojni župnik Goljevšček: „Ali se niste bal, da Vam tudi jaz cerkev zaprem?“ — „Gotovo ne“, mu odvrne Simon, „zato pa sem se ravno na Batuje napotil“.

S poznejšim batujskim župnikom, g. Jos. Kosovelom (sedaj v Štandrežu pri Gorici) sva šla v Vrtovino h g. Pirjevcu, kjer sva se z njim pogodila na račun Simona za hišni oltarček po pokojnem večletnem župniku v Kamenjah, Jos. Sovdatu ter na ta način pripomogla Simonu, da je dobil v stanovanje oltarček, kjer mu ni mogel nihče braniti maševati; na tem oltarju je tudi

*) Poezije. III. str. 79.

potem do smrti maševal in tu ga je tudi kruta in neizprosna smrt vzela narodu slovenskemu.*

Da se je pri takšnih razmerah našemu pesniku zagrenilo vse veselje do literarnega dela, je povsem umljivo. Stanovski njegovi somišljeniki v Gorici so se trudili, da bi ga spravili kam v bolj ugodno, zanj primerno službo. Priporočali so mu, naj prosi za takrat prosto vikarijatsko mesto v Vrtojbi na zložnem goriškem polju, toda naš „planinski sin“ se ni mogel ločiti od svojega „hriba“ in od prečudovitega njegovega razgleda. Zopet drugi prijatelji, med njimi vodja goriškega semenišča, monsignor dr. Gabrijelčič, so mu hoteli nakloniti profesuro veronauka na višji goriški realki, ali našemu pesniku je mrzelo bivanje v mestu, kjer ni poezije: „ona biva na deželi!“ je pisal prijatelju. To svojo mržnjo do hrupnega mesta je Gregorčič pozneje v svojih „Predsmrtnicah“* izpovedal kaj plastično z naslednjimi verzi:

„Tu mesto! Kak hrum in pa šum,
oglušno vrvenje meščanskih je trum —
pomaknem se v stran,
od tam mi razgled je resničen podan...
In gledam in motrim — glej, glej,
na sredi povsod — farizej!
Kako se ti tam ogledujejo,
ko ženske v zrcali,
meneč, da povsodi pač slujejo
ljudje ti „veliki“ — a mali.
Drug drugemu tam se poklanjajo,
a v ljudstvo se nižje zaganjajo;
a tudi teh nižjih kater,
ki sam je pač kak licemer,
če ne, pa odvisen za čast in denar
gredé jim do žal se poklanja vsekdar...“

Človek s toli bistrim vpogledom v ljudsko dušo pač ni bil sposoben za vrvečo meščansko družino, kjer se je treba ozirati, poklanjati ter hliniti in laskati se na vse plati. Vrhu tega pa se rahločutnemu našemu pesniku gotovo ni ljubilo bivati pod enim in istim zvonom s človekom, ki mu je z neosnovano svojo kritiko njegovih pesmi storil toliko krivico, da toži „Prijateljem“:

„Krivica ta je v dno me duše spekla,
saj človek sem in rahel čut imam*...*)“

Sicer se je užaljeni Gregorčič pozneje ipak nekoliko osokolil ter se je preselil v Gorico. Tam mu je ožji njegov rojak, Andrej Gabršček ponudil nekakšno korektorsko službo v svoji tiskarni. Toda neomejene svobode navajeni „sin planin“ ni bil ustvarjen za posedanje za mizo ob določenih uradnih urah, še manje pa je mogel vztrajati pri suhoparnem pikolovstvu kot velenadarjen

*) Poezije, III. str. 72.

**) Poezije, II. str. 103.

pesnik, čegar duh je plaval po brezmejnem kraljestvu idealov... Po nekaterih tednih je svobodoljubni „planinski slavec“ vzletel iz pretesne mu službene kletke zopet na svoj solčni hrib nazaj...

Simon Gregorčič bi bil prišel lahko tudi za domačega kaplana k rodbini kneza Windischgraetza v Planini. V tej zadevi je posredoval takratni planinski župnik Ivan Podboj, katerega mu pa se je svobodoljubni pesnik zahvalil za „skrb in trud“.

Naposled so hoteli ljubljanski prijatelji Simonu Gregorčiču zagotoviti stalni zaslužek s tem, da so ustanovili nalašč njemu v prid službo kurata v tukajšnji prisilni delavnici. Sedanji ljubljanski župan Ivan Hribar se je bil takrat nalašč peljal na Gradišče vprašat Gregorčiča, je-li bi prevzel službo. Pesnik je to obljubil s pogojem, če ne bo nikakršnih zaprek. Nato je kranjski deželni odbor sklenil ustanovitev navedene službe v prisilni delavnici. Ker je bila služba namenjena izključno le Simonu Gregorčiču ad personam, deželni odbor ni razpisal natečaja za njo, temveč je pooblastil pokojnega kanonika Karla Kluna, naj sporoči svojemu „duhovnemu tovarišu“ dotični sklep, s pripomnjo, da naj vloži prošnjo kar brevi manu. Ker pa prošnje ni bilo toliko časa, mi je naročil Ivan Hribar, naj opomnim Gregorčiča, da se odzove naznanilu o sklepu kranjskega deželnega odbora. Na tozadevno svoje pismo sem prejel od Simona Gregorčiča z dne 2. novembra l. 1888. naslednji odgovor:

„Dragi mi Kretanov! Najiskrenejša zahvala Tebi in gospé za prijazno voščilo, gospé pa še posebe za darilo. Klobase so bile izvrstne. Gospodje iz Gorice, ki so bili pri meni za god na obedu, (so jim delali največjo čast. Torej hvala!

Prošnjo sem vložil, in ako me deželni odbor mara, pridem v Ljubljano. Služabnike pustim tukaj, hrano bi jemal v krčmi, ako ne bo mogoče bolje ukreniti. Skušaj poizvedeti, kaj mislijo gg. deželni odborniki; — ali kdo od ordinarijatorv... duhovščine kaj intriguje itd.

Trgatev je bila še precej dobra, okolo 40 kvinčev vina — dobrega. Pridi se prepričat! Srčen pozdrav gospé in Tebi. Pozdrav Cimpermanu in tovarišem! Reci, da mu pišem v kratkem! Bog! Tvoj S. G.*

Ker pa naznanjene Gregorčičeve prošnje le od nikoder ni bilo, pač pa je bila nenadoma došla iz Istre od nekega dekana prošnja za ustanovljeno službo v prisilni delavnici, je moral deželni odbor razpisati javni natečaj službe; jaz pa sem dobil od svojega ravnatelja nalog, da vnovič pozovem Gregorčiča, naj nemudno vloži prošnjo. Na to mojo urgencijo mi je poslal S. Gregorčič z dne 7. decembra t. 1888. nastopno pismo:

„Dragi Kretanov! Hvala, da si me opozoril, da moje prošnje še ni v Ljubljani. Pisal sem o tem dru. Vošnjaku. Po dolgem premišljevanji sem vendarle vložil, ker sem dal besedo, da bom. Ako me sprejmo, poskusim; če mi bo ugajalo, ostanem, ako ne, se vrnem na „hrib“, odkodér se več ne premaknem. Govori, prosim, o tem z dr. Vošnjakom, naj Ti kmalu blagovoljno naznani, ako sem sprejet ali ne. V slučaju, da mi službo podele, pozvedi natanko vse moje dolžnosti, da se bom vedel pripraviti. Zraven tega pa si oglej tudi duhovnikovo stanovanje v prisilnici ter mi ga opiši, n. pr. ali je samo en prostor ali več in kakšni itd. Oboje pa le v slučaju, da bi imel priti v Ljubljano.

Do petja sem izgubil veselje, ne vem, ali se vrne ali ne; morda se pri spremenjenih razmerah.

Srčen pozdrav Tebi in gospé! Tvoj S. G.*

Nato nisem slišal dolgo ničesar o tej zadevi. Neko jutro pa je pritekel k meni takratni kranj. deželni odbornik, dr. Jos. Vošnjak ter mi je povedal ves razburjen, da je Simon Gregorčič, prejemši neka razburljiva poročila iz

Ljubljane, — umaknil svojo prošnjo za podeljene kuratorske službe v prisilni delavnici . . .

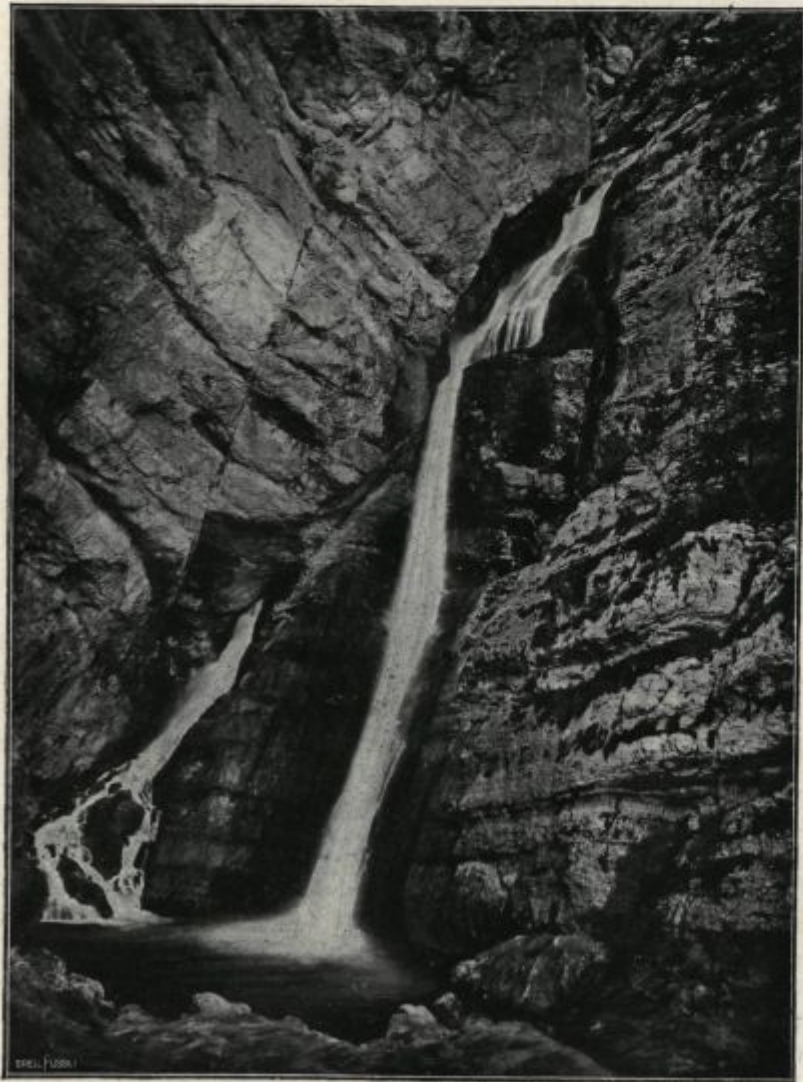
„Pišite mu takoj,“ mi je naročil doktor ves zasopljen, „naj pooblasti mene, da prošnjo, ako bi videl, da ne prodre, umaknem v njegovem imenu šele neposredno pred glasovanjem“.

Izvršil sem pri tisti priči dani mi nalog, toda Gregorčič se ni dal več omajati v svojem sklepu. Pisal je dru. Jos. Vošnjaku naslednje lapidarne verze:

„Živel bom, kakor doslej, o — polenti,
naj se mastijo pa drugi talenti!

Deželni odbor je takrat izbrisal oddajo službe z dnevnega reda ter je iz spoštovanja do velikega pesnika pustil vso zadevo kakšni dve leti „in suspenso“; potem pa je podelil službo kurata v ljubljanski prisilni delavnici — Antonu Koblarju, sedanjemu dekanu v Kranju.

(Dalje prihodnjíč.)

SLAP SAVICE.

NA BRODU.

Novela.

Včerilo se je in na nebu je že gorelo par svetlih, cekinastormenih zvezd. Tudi luna se je dvigala izza gor, počasi je lezla kvišku in se oddaljevala boljbolj od črnih gorskih vrhov, ki so stali tam daleč na vzhodu. Čvetero, petero oblačkov, ki so viseli v njenem obližju kakor samotne in prijazne sanje, se je svetilo v njeni luči, prosojni svileni pajčolani, obžarjeni od nevsakdanje svitlobe. Sicer je bilo nebo temnomodro in na severni strani skoraj črno. Nobena zvezda še ni gorela, oči niso dosežale nikakšnih gor, tam se je bočila nebesna modrina ob jasnih dnevih v drznem loku do ravnine, a v temnih nočeh se je zdelo, da zagrinja vso tisto stran črna in čarobna zavesa. In ljudje, ki so bili stari in so verovali v vraže, so trdili, da prihaja od tam vse zlo. Burja piha, zima pride od tiste strani, mraz, nevihta, vihar, naliv in toča.

Od vzhoda je dihala rahla sapa tako, da so se nekoliko majale trave in rože, ki so rastle po mejah in poljanah. Črički so peli v bližini in daljavi svojo enakomerno pesem, tuintam je začukal plašen čuk, sedel na slemě samotnega kozolca sredi njive in gledal z velikimi in okroglimi očmi v poletno noč. S tisto rahlo sapo, ki je pihala od vzhoda, se je širilo preko narave nekaj toplega, prijazno omamnega. Če je bil popotnik sam sredi polja, čisto sam sredi tiste noči, ni občutil samote. Nekaj se je širilo okrog njega, nekaj je preplavilo dušo, neko drugo, novo in lepše življenje, ki nima z vsakdanjostjo nobenega posla. In zato je legel in sanjal, lepo sanjal o domu, ki stoji morda daleč in je zato tem lepši in vabljivejši, o svoji ženi morda, ki ume s svojimi mehki in belimi rokami, s svojimi objemi in poljubi človeka tako potešiti kakor milost božja.

Na rebri, ki se je spuščala silno položno v dolino, je stala kočja brodarja Groge. Od ene strani jo je obsevala mesečina, in po zamazano beli steni so se črtale ostre sence tistih sliv, ki so rastle v bližini. Majhno, nizko in odprto okno je razsvetljevala od notranje strani luč, rdeča zavesa se je svetila v njej in se tuintam, kadar je dahnila sapa močnejše, zganila, dvignila se in zgrbila v široko okroglo gubo. Izza vogla

je prišel včasih velik rjav pes, gledal nekam dol v nižino, kjer je tekla leno in skoraj nevidno dalje široka in temna reka, pogledal kvišku, v zvezde, v luno, zacvilil z žalostnim in rezkim glasom, enkrat, dvakrat zalajal in se izgubil zopet za oglom. Na slamnato in že ponekod z mahom zaraščeno streho je priletela čestokrat sova, velika včasih, včasih manjša, sedla, mahala s krili, ozirala se naokrog z velikimi mačjimi očmi, skovikala s plašnim in odurnim glasom: hu—u—u—ik, ik hu—u u!

Na reki spodaj se je poznala sapa, od nje so se delali na gladini majhni valovi, ki so se gibali v smeri proti bregu. Zvezde, ki so odsevale v njih, so bile videti kakor zlate kroglice, ki jih kotali nevidna moč semintja po zeleni gladini. Tuintam so se odsevi spajali in se vili v valovitih črtah proti bregu kakor zlati trakovi. Včasih so se trgali sredi pota, pričenjali se iznova in se zarivali v breg kakor zlate kače.

V tistem času je bila reka v svojem navadnem stanju. Kakor jezero je ležala v strugi in težko je bilo opaziti, kam se pomiče njena temna voda. Tuintam se je vrgla iz nje riba, za njo druga, velika in ploščata in padla nazaj na gladino s šumečim in glasnim ploskom. Ob bregu kje, med vrbami in gostim grmičevjem in bičjem, je zagrgalo včasih kakor potopljenec, metalo se po vodi, pljuskalo po njej in šumelo in ob koncu nenadoma utihnilo. Nemara je bila vodna žival, vidra mogoče, ki je ujela svoj plen in ga spravljala na kopno. Redko je tekla tista reka vidno dalje, in še redkejša s šumom. Enkrat, dvakrat morda v letu, ko so prišli nalivi in je nastala povodenj. In ob takem času se je izpremenila in videti je bilo, kakor bi stopila mahoma na dan vsa tista bajna, silna in skrita moč, ki spi v njenih globinah in ki se je zdelo ob takih slučajih še divjejša in silnejša, kakor bi izbruhnilo v njej preko noči življenje, kakor orkan je drla v daljavo, kalna vsa, polna šumečih vrtincev se je penila kakor besna, ruvala vrbe po bregovih, trgala zemljo in skale in jih pogrezovala v svoje temno in globoko dno. In vsi so se je bali tedaj, vsi so jo gledali strahoma in nihče ni upal nanjo. Brodar je potegnil svoje čolne na suho, svoj brod je privezal

z močnimi verigami in se oziral v njene šumeče in kalne valove s sovraštvom in strahom obenem. In zdelo se je včasih, da prikazuje kalna in šumeča voda ljudem namenoma svojo divjo moč. Ko so gledali vanjo, se je zdelo, da šumi glasneje, da se peni boljbolj, da so njeni vrtinci bolj divji in da se zaganja ob bregovje in preko skal s sovražnejšo močjo. No, to ni trajalo dolgo. Par dni je rastla njena moč, potem je zopet ginila. Mirila se je gladina, gubili so se vrtinci, šum je postajal rahlejši in izginil ob koncu popolnoma. Izčistila se je voda, samo še po bregovih so ostali blatni sledovi, po travah, po bičju, po vrbah in grmičevju se je držalo listja in vej rumeno in nekako opolzko blato kot pomnik divjih in nelepih časov neviht in nalivov.

Spodaj čisto ob bregu je sedel in kadil stari brodar Gropa. Lovil je ribe s trnkom, ki je bil privezan na dolgo leščevo palico. Njen tanjši konec je molel daleč nad vodo, a na debelejšem je sedel sivi brodar, vlekel siloma dim iz kratke pipe in ga izpuščal iz ust z glasnim cmakanjem. Srednjevelik je bil in suh, z majhnimi sivimi očmi je enakomerno mežikal, pogostokrat pljuval in pačil svoj obraz v nekakšne trpke, napol žalostne in napol zasmehljive gube.

„Hm, hm—m—m“ — je zakašljajal, glasno izpljunil slino in obrisal z rokavom oči. „Vidiš, hm, tako je, hm! Enkrat sedim, okrog kresa kakor zdaj, večer je prav tak, sedim in v roki držim vrvico; kar me potegne nekaj v vodo, da se jedva rešim. V roki pa držim še vedno vrvico; potegnem iz vode trnek in vada na njem je taka kot prej: nedotaknjena, hm! Vidiš, vrag je, tudi v vodi je vrag. Bog nas varuj vsega hudega!“

Tone, ki je ležal vznak nekoliko više od njega, je strmел v nebo nad sabo, žvižgljal zatopljen v misli in komaj čul hripave starčeve besede. V tistem času je imel v svojih mislih hčer revne in osamele kmetice, močno, veliko in skoraj divjo Katarino. Stanovala je v polpodrti koči daleč za vasjo na samoti, in ker je menda tam dorastla — v puščobnem, skoraj plašnem kraju poleg mračnega gozda, kjer so se oglašale v zimskih nočeh gozdne živali in so prepile poleti vse noči sove — zato ni poznala strahu. Bila je drzna in smela kakor divja mlada mačka, ki skače in še vzigrava na prisolnčnem in toplem mahu pred svojim duplom.

Tone je bil visok in močan, rjav v obraz, lase je imel temne in oči skoraj črne, čvrst je bil in mlad in brado ter gornjo ustnico so mu

poraščale dolge, mehke in svetle dlake. Zdaj, ko je ležal tako vznak z rokama pod glavo, ko so se mu enakomerno dvigale mlade in močne prsi, ko so se svetile njegove velike in črne oči v neznanem poželenju in je legla včasih hipoma odurnosamozavestna in nekako kljubujoča poteza na njegov obraz, je bil videti kakor mladost sama, vsa prepojena z opojnim življenjem in z močjo, ki ne pozna ne ovir, ne mej.

Mislil je na Katarino. Dobi jo samo nekje, na večer kje na samotni poti, na stezi sredi gozda morda, zastavi ji pot nenadoma, prime jo za roko, okrog pasa se je oklene, stisne jo k sebi in jo poljubi — na usta, na tista temno-rdeča, na tiste ciganskočrne oči, na tiste vlažne črne oči in na svojih prsih čuti, kako se dvigajo njene grudi in čuje natančno utripe njenega divjega srca in skoraj njeno vročo kri čuti, kako valovi, kako kipi in polje po mladem in brhkem telesu.

„Hm—m—m!“ — je kašljajal starec dalje, kadil s svojim enakomernim cmakanjem in pljuval na desno in levo. „Hm—m! Moj oče, hm, umrl je, Bog mu daj večno luč! Enkrat sedi tako na bregu, okrog kresa je, lepa noč, kresnice letajo po mejah — oče sedi, kadi, voda je mirna, brod miruje tam, črički pojo, sova se oglasi tuintam — in, hm—m—m! — naenkrat pride glas od druge strani, močen visok glas, in kliče in kriči: Hoj, ho—o—oj, brodar, ho—o—o o! In oče odpne brod in prime veslo in vesla tja, da bi prepeljal. In privesla in na brod skoči majhen črno napravljen fant. Skoči na sprednji ogel in brod se začne na tistem koncu potapljati, skoči na desni ogel, in brod leze na tisti strani v vodo — fant pa se smeje in njegove oči gore kakor zelene baklje. Oče vesla in nič ne ve, če vesla. Trd je in se trese. Fant skače okrog njega in brod se ziblje kakor ladja v viharju. Oče skoči v vodo in plava. Priplava na breg, v kajži leže in nikoli več ne vstane. Zjutraj na vse zgodaj gremo po brod, ki stoji tam sredi reke. Pridemo nanj in vidimo vse polno majhnih črnih stopinj. Kakor bi hodil nekdo po njem z majhnimi razbeljenimi železi. Hm—m!“

Starec je pripovedoval z mirnim, nekoliko hripavim glasom, a sin je strmел v nebo, ki se je žarelo nad njim boljbolj. Toliko zvezd je gorelo na njem tisti večer, da so bile komaj za dlan oddaljene druga od druge. Iz grmovja, ki je rastlo ponekod ob strugi reke, in iz kotlin in skalovja, ki je ležalo dalje doli ob bregu in segalo na nekaterih mestih daleč v reko samo, so se pričele izmotavati in dvigati kresnice. Kakor

drobna, svetlozelenkasta zrna so plavale počasi nad položno dolino, dvigale se včasih malo više, spuščale se nižje, skrivale se za grmičevjem in grapami, mahoma ugašale in zagorevale zopet ter se približevale v nekoliko skrivnostnih ovinkih.

Tam na nasprotnem bregu se je zganilo nenavadno v lunini svetlobi troje, čvetero senc, in nato se je razleglo dvoje močnih in zategnjenih glasov obenem: „Ho—o—o—oj!“

NIKOLA MAŠIČ:
KITA CVETJA ZA ČESTITKO.

„Kdo—o—o?“ — se je oglasil starec, položil na palico težek kamen in se okrenil k sinu.

„Kaj spiš? Hej, prepelji!“ —

Tone je vstal in stopil k brodu, ki je ležal na dolgih črnih čolnih ob bregu. Razmotaval je verigo, naposled odklenil, skočil na brod, odrinil se z ostjo od brega in se pričel upirati ob dolgo in težko veslo. Vrv, ki je pripenjala brod na

drugo, nad reko napeto vrv, se je nategnila in se pričela skoraj sunkoma pomikati dalje. Na gladini reke so se pojavili večji valovi, ki so se širili od vesla in broda na vse strani, manjšali se polagoma in se v dalji čisto izgubljali. Veslo je padalo polahko v vodo, od čolnov pod plavom se je čulo enakomerno cmokotanje vode, včasih je zastala vrv, močno se napela in se pomaknila potem v hipu za par pedi dalje. Ob taki priliki se je stresel ves brod, spodaj med čolni je zacmokotala voda glasneje, udarila močno ob lesene stene in se razpenila.

Počasi se je bližal brod nasprotnemu bregu, Tone je spustil veslo, vzela ost in čakal na robu, da doseže ž njo obrežne skale. Brez glasu je bilo zdaj vse, več ni bilo čuti pljuskanja vode, vrv se je pomikala le še v redkih sunkih dalje, in naposled je padla ost z rezkim in ostrim glasom na črno zamazano skalovje, ki je molelo iz ilovnate, obrežne zemlje.

Tone je pozdravil tiste štiri ljudi, ki so sedeli na bregu. Godec Miha izpod klanca je skočil prvi na brod in sedel na rob tako, da so mu visele noge nad vodo.

„Hej, oče Stiska, le varno!“ — je klical staremu kmetu, ki je pokleknil na skalo in se oprezno splazil na brod. „Le varno! Vas je škoda, da bi se utopili. Preveč cekinov je v žepih! Teh je pravzaprav škoda! Pa Vas tudi, kajpada! Kdo bi pa kmete odiral, če bi ne bilo skopuha Stiske! He, he . . .“

Godec Miha se je zlobno smejal, pomaknil naprej harmoniko, ki jo je nesel na hrbtu in pljunil v vodo.

„Molči, potepuh — m—ja! Molči!“ — je odgovoril skoraj brezbrizno skopuh Stiska. „Vreme je lepo, dobra letina se obeta, m—ja! Kaj delaš, Tone? Rasteš, kajne! M—ja!“

Starec, ki je bil suh in majhen, je sedel na klop ob ročaju in se zagledal proti drugemu bregu. Na klopi na nasprotni strani je sedel vaški organist Vijuga, dolg, suh in bled fant, o katerem so govorili, da ima jetiko. Zadnja je skočila na breg Katarina, in ko jo je spoznal brodar Tone, ga je obšlo nekaj hladnega in vročega obenem. Hotel je izpregovoriti, menda pozdraviti, a glas mu je zaostal v grlu in mesto vsega je zarožljajal in se oprl z vso močjo ob veslo, ki je udarilo ob gladino, da je brizgnila voda na vse strani.

„Kdaj bo svatba, da pridem in igram?“ — jo je vprašal godec, nategnil mehove in pričel igrati znano narodno melodijo.

„Ti sploh ne boš igral na moji svatbi“ — je odgovorila Katarina. „Zame ni harmonika, ampak godci z godali.“

„Še harmonike ne bo“ — je zlobno pretil godec — „ampak mati bo kričala in otrok bo jokal k tvoji svatbi!“

Katarina je topotnila z ного ob tla, stopila naglo za njegov hrbet in ga zgrabila ter stresla za rame.

„Kaj ste pa zamišljeni, oče Stiska?“ In Stiska se je okrenil, pogledal in se nasmejal.

„Nič, m—ja! Kaj pa je, punče? M—ja, kaj pa je? Iz mene se norčuješ, ki sem star, kajne! Ampak takale, kot si ti, bi me pomladila, to ti pravim. Kakšna si, kakšna! M—ja!“

Ogledoval je s svojimi vodenimi in brezbarvnimi očmi njen obraz, njene polne in zdaj

SLAVA RAŠKAJEVA: MLIN KRAJ OZLJA.

„Boš tiho, ti beraška ošabnost! V vodo te prekucnem, da boš igral na svatbi rib in rakov!“

„No, kaj se pa jeziš“, — jo je vprašal z mirnim in popolnoma izpremenjenim glasom godec Miha. Oprijel se je z rokama za rob broda in se malone prestrašil. „Kdaj ti pa nisem bil dober, a, Katarinca? Kdaj pa nisem igral, kakor si velela? Midva sva prijatelja in bi bila lahko še vse drugače, če bi ti hotela. Kajne? Kakopa!“

Katarina ga je izpustila in sedla k skopuhu Stiski, ki je gledal še vedno zamišljeno tja proti bregu, kamor se je pomikal polagoma brod.

v temi skoraj črne roke in se smejal nekako hinavskomedeno.

Godec Miha je igral in pričel je tudi peti z debelim in močnim glasom, ki je daleč odmeval. Noč je pila to pesem. Glasovi pevca so udarjali na uho samo za hip in potem so se izgubljali mahoma, kakor bi jih odnašala sapa. Tudi z odmevi je bilo istotako. Čuli so se samo za trenotek kakor udarci v daljavi in so hipoma umirali.

Brod se je ustavil ob bregu, starec Groga je stal tam in pobiral od potnikov vozino ter odšel potem počasi gor proti koči. Godec Miha

je odhitel po poti na desno, skupuh Stiska se je izgubil med grmovjem na levi, a organist in Katarina sta stopala leno gor navkreber proti vasi. Tone je stal še na bregu, in ko je tako miroval in gledal za Katarino, se je pojavilo v njegovi notranjosti nekaj neznanega, vročega, skoraj divjega. Stekel je mahoma za odhajajočima in ju ustavil.

„Kaj je?“ — je vprašala Katarina, a organist je žvižgljal, pogledal malomarno vanj in šel počasi dalje.

„S tabo hočem!“ — je rekel odločno in glasno Tone in gledal vanjo s svetlimi očmi.

„Kdo te je klical?“ — je vprašala brezbrizno Katarina in stekla za organistom.

Tone je hotel v prvem hipu odgovoriti, nekaj divjega je šinilo preko njegovega obraza, pesti so se mu skrčile, ali nenadoma je sklonil glavo in odšel počasi nazaj proti bregu.

„Taka noč mi ugaja“, — je rekla Katarina, gledala na nebo in v daljavo in naposled v lice organista, ki je šel tik nje z drobnimi in lahki koraki. Dospela sta bila v brezov gozdič in tam so bila tla kakor živa. Na tisoče senc se je zibalo in se majalo od desne na levo in od leve na desno, v lunini luči so se svetila ozka in ravna debela kakor bi bila srebrna, listje v vrhovih je šepetalo včasih glasneje in včasih tišje in skrivnostneje, kresnice so letale ob poti in preko nje in pogostokrat so se čuli čisto iz bližine votli in zategnjeni glasovi gozdne živali.

Katarina se je ozirala s posebnim ognjem na blede organistovo lice, nasmehnila se često mimogrede tiho predse in pričenjala razgovor.

„Zakaj pa ste vi tako blede?“ — je vprašala in tiha zlobnost, pomešana z nekako posebno slastjo, je sijala z njenega obraza.

„Jaz sem iz mesta doma“, — je odgovarjal brezbrizno organist — „gosposki sin. Gospoda je blede in nežna, a kmet rdeč, rjav in sirov.“

„Pa pravijo, da imate jetiko“, — je vpraševala Katarina dalje.

„O tebi pravijo, da hodi ponoči k tebi kaplan“, — jo je zavrnil organist.

„To je laž!“ — se je razjezila Katarina. „Naj mi reče to kdo v lice, hej, razpraskam ga kakor mačka!“

„No, tudi tisto o jetiki je laž. In sicer res laž, ker sem čisto zdrav. Drugo pa ne vem, če je res laž. Kaj?“

Molčal je, žvižgljal nalahko, a Katarina se je jezila.

„Zadnjič“ — je pravil nekoliko zasmehljivo — „pri kosilu sedimo v župnišču, jemo imenitno

in govorimo. In župnik pripoveduje o svojih župljanih, hvali nekatere in druge graja; a o tebi pove, da si hudo ničvredna. Mladini na kvar! He!“

„Lažeš! Lažnjivec si! Udarim te po licu!“

Močno se je razjezila, zastavila mu je pot in mu gledala divje v oči. Polne in čvrste roke je uprla ob boke, grudi so se ji naglo in visoko dvigale in govorila je glasno, malodane kričaje.

„Mene bi rad, zato lažeš. Ti gosposka gliva, ti jetika! Kaj misliš, da bi tebe vprašala, če bi hotela koga?! Njega bi vprašala, ne tebe, prišla bi k njemu in poljubovala bi ga do jutra! Ampak molči, Vižugica, gosposki fantiček, da te ne stepem!“

Menda se je je res prestrašil, ko je stala vsa tako divja pred njim in zato se je nasmehljaj nekako plaholjubeznivo.

„Dražil sem te. Kako si se razkačila! Lepa si takole, kadar si jezna! No, le pojdiva v miru! Vse sem si izmislil, nihče ne govori o tebi. Kaplan je svet mož!“

Šla sta molče nekaj časa po gozdiču. Katarina je lovila spotoma kresnice in jih nabrala polno pest. Pomirila se je, pozabila je vse in se zopet prostodušno smejala.

„Nate!“ — je zaklicala naenkrat veselo, stopila na prste in mu vrgla vse kresnice na klobuk.

„Kaj pa nagajaš? Kaj misliš, da je meni do tebe?“ — jo je vprašal zopet z istim brezbriznim glasom, kakor je govoril izpočetka.

„Kaj mislite, da je meni do vas? Pfu!“

In smejala se je in zamahnila malomarno z desnico.

„Če te hočem, te imam!“ je rekel odločno organist in pričel žvižgljati nekakšno cerkveno pesem.

„Če nočem, me nimate!“ — je odgovorila Katarina istotako odločno in dostavila potem malomarneje: „Saj nimate nič krvi, nič življenja! Pfu! Par koščic!“

„Ti si kmečka!“ — jo je zavračal organist. „Kajpada! Nerodna, sirova, kot grča!“

„Pa vas le ne maram!“

„Kdo me ne mara?“

„Grča, nerodna, sirova“, — se je smejala Katarina, skočila na skalo poraščeno z mahom, obstala tam in segla z rokami v lase. Razpustila jih je nenadoma, pomaknila se je nekoliko dalje nazaj tako, da je sijala luna uprav nanjo. Nasmeh na njenih licih, ki je bil prej vesel in živahen, je postajal nekako trpek, sanjav in skoraj

bolesten. V luninih žarkih so se svetili njeni dolgi, gosti in vlažnočrni lasje, padali so krog nje kakor čaroben val in dajali obrazu nekaj mehkega, bajnega in čudovito krasnega.

Organist je obstal na poti, in ko je gledal tako v Katarino, se je razlilo po njegovem obrazu tiho in prijazno poželenje.

„Pridi!“ — je povabila s tihim, omamnim glasom, in ko je dvignil organist nogo na skalo, se je zasmejala nenavadno prešerno, stekla dalje, skočila na pot in se obrnila proti njemu, ki se je bližal pol omamljen in pol razočaran. Ko je prišel do nje, jo je hotel prijeti za roko, objeti jo okrog pasa, pritisniti nase njene polne mlade grudi, a Katarina se ga je otresla.

„Jaz te hočem!“ — ji je rekel že pijan nenadne divje strasti, pobledel še bolj in obstal na mestu.

„A jaz te nočem!“ — mu je odgovorila Katarina s svojim navadnim malomarnim glasom in sedla na mahovito mejo ob poti.

Organist je pomislil, njegove ustne so bile suhe in so se tresle, na lice je leglo nekakšno bolno in trpko hrepenenje.

„Glej!“ — je pričel rahlo in se ji počasi bližal s polbolestnim smehljajem krog ust — „glej, rad te imam. Pusti, da te objamem!“

„Ne!“ — je rekla odločno, a potem je mahoma vstala, zasmejala se izzivajoče in se bahato vzravnale. „Poizkusi, če hočeš!“ — je rekla s ponosnim in prešernim glasom.

Organist je stal na mestu, pobledel je še bolj, ustnice so se mu stisnile in nekako moten

blesk je sijal iz njegovih oči. Naglo je stopil do nje, prijel jo z vso svojo močjo za roke, izkušal jo stisniti k sebi, skleniti zadaj navskriž njene roke in jo tako spraviti v položaj, ki bi se bilo v njem nemogoče braniti. A Katarina je bila močnejša; krepko se ga je oklenila, dvignila ga od tal v naročje kakor otroka in ga položila naglo na mahovita tla. Roke, ki se je z njimi oklepal njenega vrata, je razklenila, držala jih trdo in z močjo na njegovih prsih, klečala tik njega in gledala nanj kakor na žrtev.

Organist se ni več branil. Mirno je ležal vznak, njegove oči so gledale plašno in strah se je črtal po njegovih bledih licih.

„Pusti me!“ — jo je prosil, strmel boječe v njen obraz in premaknil tuintam glavo. „Pod glavo me tišči“ — je govoril in njegov glas je bil tih in ponižen.

„Ali boš zdaj pri miru?“ — ga je vprašala, in ko ji je pritrtil, je izpustila njegove roke, dvignila njegovo glavo, sedla pod njo na mah in si jo položila v naročje. Njen obraz je postal nenavadno prijazen in dober, njene oči so se smehljale v medli lunini svetlobi in njeni prsti so se dotikali organistovih lic rahlo in božajoče.

„Ti“ — je rekla s čisto mehkim in šepetajočim glasom — „ali si se me bal?“ — In poljubila ga je nato na usta iskreno in vroče. „Čemu si se me bal! Rada te imam! Tebe!“

In poljubila ga je vnovič z ognjem in strastjo, obsipala in ovila ga s svojimi črnimi dolgimi in razpuščenimi lasmi, ter ga pritiskala na svoje mlade, bujne in tople grudi.

(Dalje prihodnjič.)

VLADIMIR LEVSTIK:

PASTIR.

Škrjanci vstali so iz brazd
v brezdanjost višnjeve vedrine,
jaz peljem pa na šir doline
vse sladke puhle želje past.

Pijane vse jutranjih ros
in nade in vonjav pijane
in grehom belim vsem prodane,
jih čez poljane vodim bos.

Poklekni prednje, divji hip!
In ti, še ti! Kaj briga vraga,
kje čreda in pastir omaga,
kje žitja izdrhti utrip!

O, pač je čuden pašnik naš
in od mej do mej je ves prevara,
od misli, ki ga v zrak pričara
pa do opojno sočnih paš.

Škrjanci vstali so iz brazd
v brezdanjost višnjeve vedrine,
jaz peljem pa na šir doline
vse sladke puhle želje past.

ANTE BEG:

ČRNA GORA.

Glavna gospodarska panoga Črne gore je živinoreja, dasi niso povsod zanjo tla ugodna. V nahijah ob albanski in novopazarski meji so pač pravi planinski pašniki s sočnato travo. Ovac in koz rede nad 350.000 glav, koze v gozdnatih krajih v veliko škodo gozdarstvu. Goveje živine, oslov in mežgov je nad 60.000 glav. — Precej dobro je razširjena čebelnoreja, dasi se ne goji povsod moderno in racionalno. Vseh panjev je nad 60.000. V Brdih in sploh ob turški meji je cvetoča lesna trgovina.

Vsled ustanovitve narodno-gospodarskega sveta se obeta povzdiga vsem panogam gospodarstva. Ustanove se, oziroma razširijo se sledeče vzorne naprave: v Viru državni vinogradi; v Dol. Gradu, Morači, Andrijevići, Baru, Limjanih, Nikšiću in Rijeki sadjarski nasadi. Živinorejske postaje, za katere se nabavlja več najboljših plemenskih vrst, so v Kolašinu, Dulčinju in Lješanski. — Za gozdarstvo in pogozdovanje kraškega sveta izdaja država lepe svote; v Nikšiću je državni gozdarski vrt. Kmetijske zadruge oziroma njih zvezo podpira država z letnimi 5000 K, čebelarstvo z 2000 K, svilorejo s 5700 K (svilorejska postaja je v Danilovem gradu). V Podgorici in Danilovem gradu sta bili kmetijski šoli. Žal, da se nista mogli zdržati. Na Cetinju se je zadnje čase ustanovilo društvo za sno-

vanje kmetijskih zadrug ter izdaje tudi svoj gospodarski list. Istotako se je ustanovila lani na Cetinju črnogorska banka po zgledu srbskih bank. Banka je imela v prvem letu 229.336 K denarnega prometa, dočim je imela banka v Podgorici 4.059.325 K.

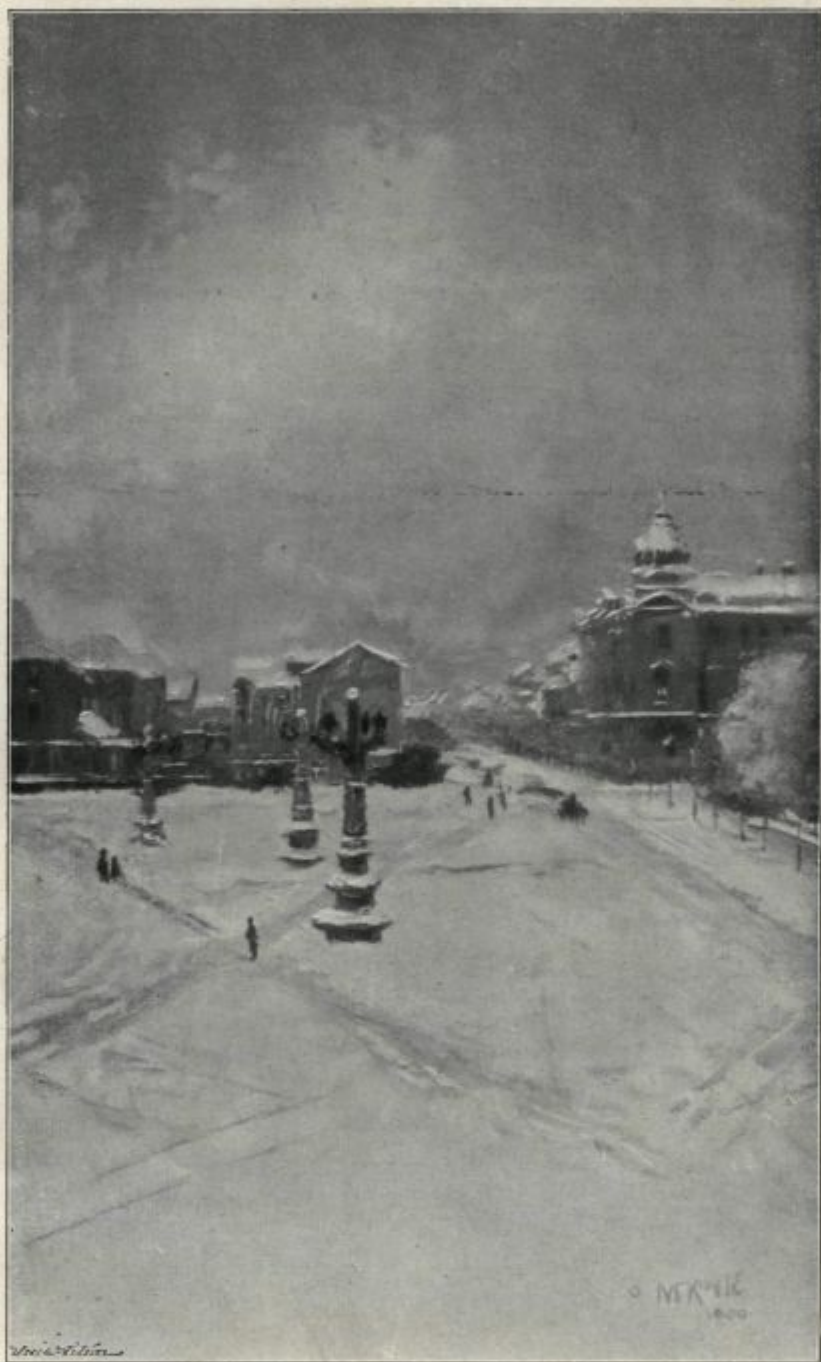
Izvoz presega 4 milijone kron, vvoz pa le 1 milijon na leto.

Do lani je imela Črna gora avstrijski denar, sedaj pa si kuje že lastni denar.

Glede pošte se rado v Avstriji trdi, da jo vzdržuje Črna gora največ Avstrija. Da temu ni tako, dokazuje dejstvo, da je bilo leta 1905 na črnogorskih poštah vplačano za Avstrijo 1.836.264 kron, na avstrijskih poštah za Črno goro pa le 811.710 kron.

Najobčutnejše pogrēša Črna gora domače industrije, ker nima še nobene tovarne, dasi bi bila potrebna predvsem tovarna za sukno in usnje, ker se pridela dovolj volne in kož, katere surovine se izvažajo, da se izdelki drago nazaj kupujejo. Najbolj pa pogrēša železnice. Že leta 1905 se je začela graditi železnica, ki bi vezala Podgorico z Barom ter bi šla preko Kolašina do Srbije, toda grajenje je baje ustavila Avstrija po neki pravici (?), ki ji jo daje berlinska pogodba. V najnovjšem času se poroča, da je neka beneška družba začela graditi luko v Baru in železnico ter je že skoraj gotov predor skozi Sutorman.

(Konec.)

OTON IVEKOVIĆ: ZAGREB V SNEGU.

Po lanskem izletu čeških Sokolov na Cetinje se je začelo novo društveno življenje. Snovati se je začel črnogorski Sokol. Ustanovil se je tudi klub turistov, ki mu je namen potovanje po slovanskih deželah.

O črnogorski književnosti imamo njihovi slovanski bratje le medle pojme. In vendar je Črna gora zibelka slovanske književnosti. V Obođu nasproti Rijeke je bila prva slovanska tiskarna, iz katere je pred več kot 400 leti izišla prva v cirilici tiskana slovanska knjiga — sv. pismo.

Črnogorska književnost se je začela razvijati pod vladiko Petrom II. Takrat so nastopili v književnosti Peter Čirković, Lazar Vlahović, arhimandrit ostroški Petronij Ljujanović, Gjorgje Srdić-Kotoranin. Arhimandrit Ljujanović je izdal na inicijativo in s sodelovanjem vladike Petra II. prvi črnogorski koledar „Grlico“ leta 1837. Protodijakon Radičević je priobčil v „Magazinu dalmatinskem“ in v drugih listih mnogo lepih doneskov za zgođovino Črne gore. Izbral je tudi najlepše narodne pesmi ter jih izdal v Belgradu leta 1872 pod naslovom „Gusle crnogorske“. Militinovič-Sarajlija (iz Bosne) je založil v Belgradu leta 1835 „Istorijo Crne gore od iskona do novijega vremena.“ Ta drama je izišla tudi v „Grlici“ leta 1836. Nadalje je, živeč v Črni gori, izdal „Pjevanija crnogorska i hercegovvačka“, dve zbirki narodnih pesmi. Prva knjiga je tiskana v Budinu leta 1833, druga pa v Lipskem leta 1837. Dimitrije Milaković je izdal „Kratko istorijo Crne gore“ in „Geografsko-statistički pregled Crne gore“ Medaković Milodar, državni tajnik, ki ga je vladika Danilo imenoval za izredne zasluge vojvodom, je spisal „Istorijo Crne gore od najstarijega vremena do 1830. godine“ ter zraven natisnil „Zakonik opšti crnogorski“ iz leta 1798. Nadalje je spisal „Život i običaji Crnogoraca“ (Novi Sad 1860). Bil je tudi vladiki Danilu sotrudnik pri „Zakoniku Danila, prvog knjaza i gospodara slobodne Crne gore i Brda.“ — Čeh Jan Vaclik je bil državni tajnik ter dal leta 1858 v Lipskem tiskati svojo knjigo o neodvisnosti Črne gore pod naslovom „La souverainité de Montenegro.“ — Hercegovski menih Dučić je pomagal vojvodu Mirku Petrovič-Njegušu pri izdavanju junaških pesmi, tiskanih na Cetinju leta 1864 pod naslovom „Junački spomenik“. Nadalje je izdal za črnogorsko duhovščino „Stepenik srodstva“. Knezov

tajnik Jovan Sundečić, bivši profesor bogoslovja v Zadru, je dal na Cetinju tiskati svojo rodoljubno pesem „Petrov dan na Cetinju“ (1865). Istega leta je ustanovil koledar „Orlič“. Leto 1868. je bilo za Črno goro znamenito. To leto je odšel knez Nikola v Rusijo v goste „slavenskome caru, Crne gore prijatelju davnom, da mu otvori grudi i pokaže što mu srce žudi.“ Bil je pristrčno sprejet in car Aleksander ga je obdaruil in odlikoval, kakor nobenega vladarja pred njim. Leta 1869 se je vrnil na Cetinje in istega leta je bila ustanovljena bogoslovnica in višja dekliška šola. — Leta 1871 je pozval knez na Cetinje mladega učenega Srba Simo Popovića ter mu izročil urejevanje prvega črnogorskega političnega časopisa, ki je izšel prvič 23. januaja pod naslovom „Crnogorac“. Leta 1873 je moral prenehati, ker sta mu turška in avstrijsko-madžarski vladi zabranili prihod v njihove dežele. A že 21. aprila istega leta je začel zopet izhajati pod istim uredništvom „Glas Crnogorca“, ki še danes izhaja, le leta 1877 in 1878 je zaradi črnogorsko-turške vojne prenehal izhajati. Simo Popović, poznejši vojvoda in minister za nauk in bogočastje, je začel leta 1871 izdajati še „Crnogorko“, prvi književni list v Črni gori, toda izišlo je le 23 števil. L. 1872 so cetinjski bogoslovci pod rektorjem Milanom Kostičem začeli izdajati list „Crnogorski borac“, a le kratek čas. Leta 1884 je poznejši naučni minister Jovan Pavlović ustanovil zopet književni list „Crnogorko“, ki je prinašala tudi pesmi sedanjega kneza Nikole pod imenom I. M., n. pr. „Nad ostatkom jednoga cvjeta“. Z 20. številko je „Crnogorka“ zopet prenehala. Ker pa je knez poravnal iz svojih sredstev ves primanjkljaj, je začela zopet izhajati, a ne dolgo. Leta 1884 se je ustanovil književni list „Zeta“, a z 20. številko je tudi prenehala. Nato ni bilo književnega lista do leta 1889. Tega leta pa je ustanovil dr. Tomanović list „Novo Zeto“, ki je izhajala nekaj nad 2 leti. Razun „Nove Zete“ je izdajal dr. Tomanović zopet koledar „Grlico“ do leta 1893. Leta 1889 je začela izhajati „Prosvjeta“, list za školu i crkvu; izdajalo je list naučno ministrstvo. Izhajala je „Prosvjeta“ do leta 1891. Leta 1892 je začela „Prosvjeta“ zopet izhajati, in sicer kot privatno podjetje pod uredništvom pesnika Jovana Sundečića, leta 1895 pa je začela zopet izhajati uradna „Prosvjeta“. — Leta 1894 se je osnovalo na Cetinju društvo „Gorski Vijenac“, ki je začelo leta 1895 izdajati književni list „Luči“, pozneje „Luča“, a še pozneje je začelo društvo s cetinjsko čital-

nico skupno izdajati „Književni list“, ki pa je menda že prenehal izhajati.

Dandanes izhaja v Črni gori razun uradnega lista „Glas Crnogorca“ še „Ustavnost“, v Nikšiću pa „Narodna Misao“ (opozicijski časopis) in „Trgovački list“. Nekateri mladi trgovci v Podgorici nameravajo izdajati opozicijski list „Slobodna rieč“. Tiskovni zakon ni prestrog ter se v tem oziru Črna gora dovolj razlikuje od Bosne in Hercegovine, kjer duši razvoj svobodnega časopisja še vedno preventivna cenzura; a tudi novi tiskovni zakon, ki stopi kmalu v veljavo, zaostaja glede svobodnega tiska za črnogorskim.

Leta 1896, ko je obhajala Črna gora 200-letnico vladanja dinastije Petrović-Njegoš, se je razvilo v književnosti vprašanje, ali je bila Črna gora vedno neodvisna država. Celó med Srbi so se našli pisatelji, ki so izrekli dvome, da bi bila Črna gora vedno neodvisna, posebno za časa vlade Crnojevića in raznih vladik. Tako obrekovanje Črne gore pa se prav lahko pobije z zgodovinskimi akti. Že slavni Mažuranić poje (Smrt Smail age Čengića“):

„Ah, da vide sv'jeta puci ostali
Iz nižinah odkud, vida nema,
Krst ov' slavni, nepobjedjen nikda,
Vrh Lovčena sto se k nebu diže...
Ne bi trome prekrstili ruke,
Dok vi za krst podnosite muke,
Nit bi zato barbarim ne zvali,
Sto vi mroste dok su drugi spali.“

Črna gora, vsaj njen stari del pod Lovčonom (Katunska nahija), je bila vedno neodvisna od srbske države, pa tudi od Turčije, kakor od beneške republike. O junaštvu Črnogorcev je izjavil že veliki angleški državnik Gladstone, da prekaša tradicionalno termopilsko in maratonsko junaštvo. Res je, da je čestokrat navalila na Črno goro tolika turška premoč, da so se Črnogorci navidezno umaknili, a navadno je bila to le strategična zvijača Črnogorcev, da so potem z nepristopnih krajev posamično ugonobili Turke. Tako je bilo posebno leta 1714, ko je grozoviti Numan paša Čuprilič udaril s svojo vojsko na Črno goro ter jo večinoma opustošil. Končno pa je bil vendar tako tepen, da je le z majhnim delom svoje ogromne vojske pobegnil iz Črne gore. Tudi leta 1754 se je pripravljala turška vojska, da udari na Črno goro, a veliki vezir bosanski Hazi Mehmed paša je dobro vedel iz prošlosti, da se je težko vojskovati s Črnogorci, zato je izkušal s podkupovanjem in grožnjami prisiliti Črno goro, da bi pri-

znala turško vrhovno oblast ter plačala harač. Prišel je s svojo vojsko sicer do Gacka, a od tod je poslal laskava in obenem grozilna pisma vladiki Savi Petroviću in merodajnim Črnogorcem. Vladika mu je neustrašeno odgovoril, kjer pravi med drugim: „Ako pride do vojne s Črno goro, hočemo se z božjo pomočjo in s svojim orožjem braniti ter nikomur ne dopustimo, da potlači našo svobodno zemljo, dokler je le eden Črnogorec še živ. Vašemu prevzvišenju je znano, da so že pred vami razni paše hodili nad Črno goro, toda niso se nimalo mogli pohvaliti s svojimi uspehi.“ — Na to odločno, a dostojno pismo je odgovoril vladiki Hazi Mehmed paša med drugim: „Zaupam v Alaha, da mojim rokam ne utečeš, temuč te bodem živega nabodel na kol in vse vaše poglavarje bom pobesil. To ti pišem, da si dobro premišliš.“ Tu se vidi, kje je bila olika in kje barbarstvo. In zopet je odgovoril vladika mirno in dostojno: „Vedi, ako si tudi gospodar vezir, da nit se ja bojim tvoga kolca ni konopca, ker nikomur ne delam zla, temuč dobro, kolikor morem.“ — V nekem drugem pismu piše vladika Vasilije vezirju: „Vi dobro veste, da Črna gora nikoli ni plačala harača, a tudi danes ga ne plača.“

V takih stiskah bi bila morala Črna gora edino od sosednje kristjanske države, beneške republike, pričakovati pomoči, saj ji je Črna gora s svojim junaštvom krila hrbet pred Turki. Toda republika je pokazala svoj italijanski značaj. Nele, da ni pomagala Črnogorcem, temuč predsednik republike, Justin Boldig, je izdal ukaz, da se morajo vsi Črnogorci brez usmiljenja izpoditi iz vse republike. Kdor bi pred Turki bežečim Črnogorcem dal zaklonišča, zapade najhujši kazni. Na mejah republike so se nastavile straže, ki so imele ukaz, naj vsakega Črnogorca takoj ubijejo, ki bi se hotel zateči čez mejo. Istotako je strogo prepovedal vsakršno kupčevanje med Črnogorci in republikanci. Črnogorski vladika je poslal republiški vladi pismo, v katerem se je bitko pritoževal nad tolikim neusmiljenjem in toliko nevhvaležnostjo kristjanskih sosedov. Značilno je v pismu mesto, kjer se potrjuje neodvisnost Črne gore. Pismo pravi: „A kar pišete, da smo izdajalci Porte otomanske, — ne moremo biti njeni izdajalci, ker ji nikoli nismo bili poslušni in podložni, niti bomo sploh kdaj v bodoče, temuč se bojujemo, da si priborimo, kar so nam vzeli in da varujemo svojo vero in svobodo.“ Nadalje spominja republiko, kako so ji pomagali Črnogorci proti Turkom v vojski leta 1718, in kako jim je tedaj

obljubila republika zavezno pomoč, kadarkoli jo bodo potrebovali.

V teh treh letih najhujše stiske za Črno goro (1753—1755) je potoval vladika Vasilije v Petrograd, da pridobi Rusijo za zaveznico Črni gori. Rusija je bila takrat še slabo poučena o Črni gori. Zaradi tega je ruska vlada naročila svojemu poslaniku na Dunaju, Kaiserlingu, naj se informira, kako je s Črno goro. Kaiserling je vprašal — beneškega poslanika Korerja, ki je dal seveda nalašč napačne informacije. In tako je sporočil Kaiserling svoji vladi v Petrograd, da mu je Korer povedal, da svobodnih Črnogorcev ni, ker so v odsotnosti vladike Stepana Crnojevića leta 1516 zavzeli Turki vso Črno goro. Pa tudi Avstrija je informirala Rusijo napačno o Črni gori. Tako je po navodilih svojih svetovalcev poročala cesarica Marija Terezija v Petrograd, da Črnogorci priznavajo turško vrhovno nadoblast ter ji plačujejo „harač“. Ruska vlada pa je bila vendar toliko previdna in nezapurna, da je dala te informacije proučiti „kolegiju za inozemske zadeve“ ter nato odgovorila svojemu poslaniku na Dunaj: „Ako je tudi Črna gora obkoljena od mnogih narodov, ki so pod turško oblastjo — zvedeli smo iz raznih resničnih virov, da so svobodni ljudje, ki ne le ne priznavajo vrhovne oblasti Turčije ter ji ne plačujejo nikakega davka, temuč so v večni borbi s Turško za lastno obrambo. In ako so po dogovoru med Turčijo in beneško republiko Črnogorci odstopljeni Turčiji, taki dogovori nič ne veljajo, ker svoboden narod se ne more odstopati drugemu brez njegovega privoljenja.“

Cesar Jožef II. je kot vsestransko naobražen vladar imel že drugačne pojme o svobodni Črni gori. Za turško-ruske vojne leta 1788, v kateri je bila Avstrija ruska zaveznica, je poslal

cesar Jožef svojega pooblaščenca z nekaj vojske in orožja Črni gori ter pisal vladiku: „Videč hvalevredno požrtvovalnost in odlično hrabrost, s katero si je junaški narod vedno prizadeval, braniti svojo vero in slavo...“ — Ko je Avstrija leta 1791 sklenila s Turčijo sramotni mir, pa je zopet pozabila na narod, ki je „vedno branil svojo vero in slavo“, ter je obljubila Turčiji tudi mir za „turške podanike in vazale“ v Bosni, Srbiji in Črni gori. Šele, ko so leta 1796 Črnogorci pobili turško vojsko Mahmud paše Bušatlije, je priznal sultan Selim III. Črni gori nezavisnost. To je storil le pod pritiskom, ker se je bal, da bi Francozi iz Kotora preko Črne gore zasedli Albanijo. Zato je sultan naročil svojemu vezirju v Skadru, naj sklene s Črno goro „večni“ mir. In tak mir se je res sklenil v Podgorici med vezirjem in odposlanci Črne gore. Mesto zapisnika pa so odposlanci — izstrelili dvakrat iz samokresa. — Po „večnem“ miru pa je bilo treba še mnogo krvavih bitk, preden so junaški Črnogorci prisilili Turčijo, da se je za vedno odpovedala svojim lastitvam do Črne gore.

Tako si je znala Črna gora varovati svojo svobodo brez pomoči kristjanskih sosedov, da, celo vkljub vsem njihovim oviram in spletkam. —

Ko sem tedaj gledal po maši na glavnem trgu šetajoče Črnogorce, spominjal sem se njihove slavne preteklosti ter se mi je zdel njihov ponos popolnoma utemeljen. Tako pokoncu more nositi glavo le v svobodi vzgojen rod; vsak izmed njih je plemič, ako tudi brez imena in grba. Ostanite, svobodni sinovi svoje Sparte, vzgled vsem slovanskim bratom! — Želeti bi le bilo, da bi čimdalje več Slovencev zahajalo v Črno goro bodrit si duha in vežbat tilnik v neupogljivosti v borbi za svoje pravice.

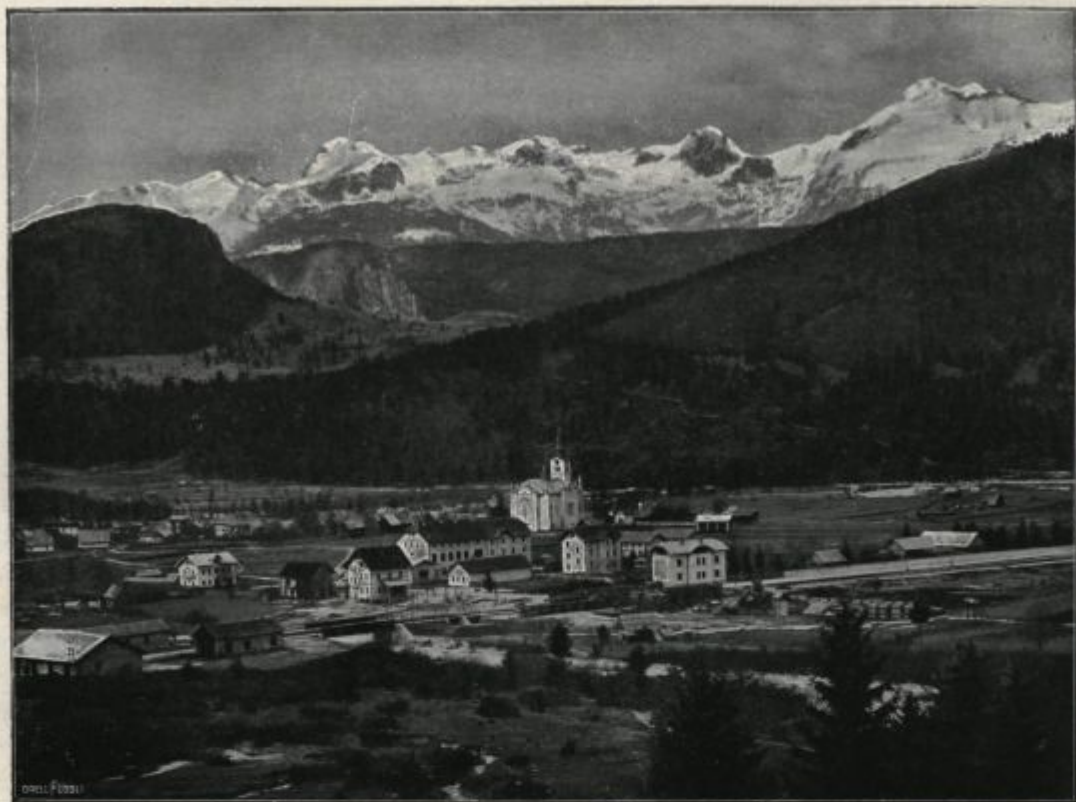
VLADIMIR LEVSTIK:

JUNAKI.

V oklepih blestečih čez plahe vasi,
ob klicih rogov so odjezdili z vranci
in zmago-nevesto so vzeli neznanci
na njivah zelenih, na svatbi krvi.

Zajeli robovom so hčerke mlade
in svilnatih kit in kot sneg beloroke
in temnih pogledov, in žametne boke
odeli jim v krute barbarske želje.

Ne išči zaman, učenjakar, kot krt
po beli oslovini! Grbasta mama
roga se za tabo: Njih sled vem jaz sama,
jaz, ki sem sejala in brala, jaz — smrt!

BOHINJSKA BISTRICA.

HANS UNGNAD BARON SOVNEŠKI,

USTANOVITELJ SLOVENSKO-HRVAŠKEGA BIBLIJSKEGA ZAVODA.

(Konec.)

Stiri leta pozneje je odšel Ungnad na čelu 1000 notranje-avstrijskih vojnih hlapcev in 1200 konjиков proti Piemontu pomagat cesarju Karlu V. v boju proti Francozom. Ko je bila vojna končana in se je Ungnad vrnil v domovino, zahvalil se mu je cesar v odlikovalnem pismu za izvrstno podporo in sodelovanje. Ni še prav prišel do počitka, že ga je klical gospodar zopet na vojno. Kljub obstoječemu premirju so muzulmani v mali vojni vedno bolj razširjali svoje meje v Slavoniji, in kralj Ferdinand I., če ni hotel mirno gledati, kako se njegovo kraljestvo na vzhodu kruši in drobi, je bil prisiljen poslati leta 1537 močno vojsko proti sovražniku, da mu zopet pridobi izgubljeno ozemlje. Nabirali so čete v dednih deželah, v južni in severni Nemčiji in po Italiji, vrhovno poveljstvo nad temi četami so pa poverili Hansu Kacijanarju. Štajerce je vodil njihov deželni glavar Ungnad. V boju zoper Turke in ogrske upornike se je bil izkazal Kacijanar

hrabrega in spretnega generala konjice, toda vojskovodja ni bil. Nobena vojna Ferdinanda I. se ni končala bolj žalostno kot ona, ki so nanjo stavili tolike nadeje. — Brez živil, brez ogleduhov in poizvedovalcev in nezmožen doseči potrebno slogo in edinstvo med komandanti posameznih oddelkov, je bil odšel Kacijanar v Slavonijo; v brezuspešnih pohodih križem in vprek se je vojska skoraj popolnoma ugonobila. Naposled je bil Ungnadov nasvet, da se treba kar najhitreje umakniti, edino sredstvo, da se ostanki armade še rešijo. Toda Kacijanarjevi ukazi so bili tako zmedeni, da se je le malo število moglo rešiti v Valpo. Kacijanar sam, izgubivši mirnodušnost in zavednost, je pobegnil, ne zmenivši se za usodo svojih čet, in ž njim je bil izginil tudi Ungnad.

Ungnad in Schlick, poveljnik Čehov, in pa Kacijanar so bili vsled tega predmet najgorjupejšega zasmehovanja v vezani in nevezani besedi. Katzianer, der her von der Ungnade und her Albrecht Slig Weren werdt, das sie alle drey hingen an einem striegk —

tako je bilo brati na cerkvenih vratih in po gostilnicah na Dunaju. Ogorčeno ljudstvo v svojih najlepših nadah prevarano, je zahtevalo strogo preiskavo, in Ferdinand, ki se je novemberskega deželnega zbora v Gradcu udeležil osebno, je to preiskavo tam tudi takoj odredil in začel. Ungnad se je popolnoma opravičil, tako da je štajerski deželni zbor celo sklenil, izreči svečano zahvalo deželnemu glavarju; tudi od strani vlade je bil Ungnad vsake krivde popolnoma oproščen, ker je ravnal po ukazu najvišjega vojskovodje in odšel šele za njim in sicer s kvišku povzdignjenim in vihrajočim praporom. Kralj Ferdinand pa mu je dal v priznanje za službovanje graščini Friedenstein in Kočevje ter mesto in pokrajino kočevsko na večni rešilni odkup.

Vrhu tega mu je še poveril važno in težavno nalogo. Imenoval ga je namreč 12. januarja 1540 za generalnega kapitana nižjeavstrijskih, slovenskih in hrvaških dežel. To je bila služba, ki je zahtevala mnogo potrpljenja, dobre volje in primerne taktike. Ungnadova naloga je bila v prvi vrsti obramba južnih mej proti Turkom. Toda s kakimi težavami je bila v zvezi! Ugoditi je trebalo zahtevam krone, ki zaradi vednih denarnih zadreg ni mogla primerno podpirati nobenega podjetja; tam željam posameznih dežel, ki so bile pripravljene dovoliti le kolikor mogoče malo čet, tukaj zopet terjatvam ogrskih velikašev, ki so zahtevali posadk, topov, streljiva, živil in denarja za vzdrževanje svojih gradov, ki pa sami ali niso hoteli ali pa dostikrat tudi niso mogli ničesar storiti za njihovo obrambo in za varstvo dežele. Trebalo je dalje z največjo natančnostjo vzdrževati premirje s Turki, da se jim ni dalo povoda premirje prelomiti, — dasi je veljalo to premirje le po imenu. Visoka Porta ni sicer vednih bojov obmejnih paš odobraval, vendar pa se je njihovih uspehov vedno veselila. Z napornim delovanjem je izkušal Ungnad vse ovire odstraniti in svojo nalogo izpolniti. Ferdinand I. ga je zato nagradil ter mu je poveril še tretjo službo namestnika nižjeavstrijskih dežel. Dne 23. februarja 1542 je Ungnad to službo nastopil, a že 26. aprila je prepustil opravila Andreju pl. Pucheimu kot namestniškemu upravitelju ter je odhitel na Ogrsko, kjer je močna armada pod cesarskim vojskovodjo Joachinom, volilnim knezom brandenburškim, izkušala dobiti nazaj prejšnje leto od Turkov zasedeno Buda-Pešto. Na čelu konjiškega krdela, broječega 10.000 mož iz Stajerske, Koroške in Kranjske, se je Ungnad udeležil te nesrečne vojne ter je

ščitil in zaslanjal v hudem neredu vršeče se umikanje krščanske vojske.

Ferdinand je priznal izredne uspehe Ungnadove ter ga je imenoval za vrhovnega poveljnika kraljevih čet na Ogrskem kljub mnogim dolžitvam od strani Ogrov in Italijanov, češ da Ungnad ni izpolnil svoje dolžnosti. Vse to ga je odtegnilo namestniškemu opravilu in samo enkrat v letu 1542 se je udeležil seje vladnega sveta, namreč 28. novembra.

Tudi poslej se Ungnad ni dosti utegnil udeleževati vladnih opravil. Mudil se je pač vedno na Ogrskem, kjer se je z malimi sredstvi, ki jih je imel na razpolago, krepko upiral Sulejmanu in je s svojimi konjeniki odganjal Turke od meje, da niso vdirali v dedne dežele kakor leta 1529 in 1532. Franc Bathyány je dal Ungnadu izpričevalo, da si prizadeva po vseh močeh marljivo, da se ne straši ni truda ni dela v vseh opravilih za kralja, da pa le malo premore zoper silo turškega carja.

Ker pa ni imel nobenega upanja, da doseže znatnih uspehov, in ker je videl, da mu vse nasprotuje in mu očita brezuspešnost njegovih podjetij, se je naposled naveličal vsega. Ungnad ki je kot zvest podložnik bil prevzel vsako službo, naj si je bila še tako nehvaležna in je nakladala še toliko odgovornost, je vložil proti koncu leta 1543 prošnjo, naj ga odvežejo službe vrhovnega poveljstva. Ferdinand in štajerski stanovci so si sicer na vse načine prizadevali, da bi ga pregovorili, naj prošnjo umakne, toda Ungnad se ni dal pregovoriti. 12. januarja 1544 se mu je želja izpolnila, in kralj Ferdinand ga je oprostil vojniških poslov. Še tisto leto je odložil Ungnad tudi namestniško službo.

V priznanje njegovih zvestih, trudapolnih, marljivih in koristnih uslug, ki jih je izvršil kot vrhovni vojskovodja na Ogrskem, v nižjeavstrijskih in slovenskih deželah in tudi drugod, mu je dal kralj Ferdinand I. milostnino 5000 fl. — Samovaje je še deloval Ungnad kot deželni glavar štajerski; leta 1553 je pa prosil, da ga odvežejo tudi te službe. Toda Ferdinand I. te prošnje ni uslišal, ampak mu je dovolil samo daljši dopust. Ungnad je porabil ta dopust za potovanje v Wittenberg in Barby, in tukaj se je 1. julija 1555 poročil z grofinjo Magdaleno pl. Barby. Kot vnet protestant je zasnoval Ungnad ožje razmerje s poglavitnimi zastopniki tega nauka, in ko kralj Ferdinand I. leta 1555 v svojih deželah tudi ni dovolil protestantom proste verovršitve in je namesto verske prostosti nastopilo verosilje, tedaj je Ungnad, ki je vladal prej kot nekak „pro-rex“

v vicedomstvu celjskem, odložil deželno glavarstvo, izročil del svojih posestev svojim najstarejšima sinovoma iz prvega zakona ter se je izselil na Saksonsko. Vendar je ostal še vedno v trajni zvezi s kraljem Ferdinandom.

Več nego dve leti je živel v Wittenbergu v iskrenem občevanju z Melanchthonom. Prepričani tamošnjih bogoslovcev pa so mu naposled zagrenili prebivanje na Saksonskem, in odpravil se je k vojvodi Krištofu Wirtemberškemu. Ta ga je imenoval za svojega svetovalca ter mu je prepustil nekdanji Amandi-samostan, takozvani mniški dvorec (Mönchshof) v Avrohu, za rezidenco. Tukaj se je pričelo ono delovanje Ungnadovo, ki zagotavlja njegovemu imenu stalen spomin v naši kulturni zgodovini. Slovenski reformator in ustanovitelj novoslovenskega knjištva Primož Trubar se je namreč obrnil do Ungnada za podporo, da bi mogel svoj prevod novega testameta dati v tisk. Dva hrvaška duhovnika (Stepan Konsul in Anton ab Alexandro) pa sta bila ta prevod preložila na hrvaščino in sta hotela svoj prevod v tisk pomnožiti z glagolskimi črkami v Norimbergu. Ungnad je premestil tiskarno v

Avrohu, kjer jo je razširil in povečal ter ustanovil tako svoj slavni „slovensko-hrvaški biblijski zavod“, za katerega vzdrževanje so precejšnje svote darovali ne le protestantski knezi v Nemčiji, ampak tudi kralj Maksimiljan II.

Ungnad je živel sedaj izključno le za ta zavod. V septembru leta 1564 je prišel k svoji sestri Elizabeti, odoveli grofici Schlick, v Vintifov na Češko. Tukaj je zbolel in umrl 24. decembra 1564. Njegovo truplo so pokopali v samostanski cerkvi v Tibingi. Biblijski zavod se je razpustil, tiskarniški material so poslali na Ungnadovo graščino Waldenstein na Koroško, odkoder se je bržkone za časa protireformacije spravil v Gradec. Cesar Ferdinand II. je podaril tipe kongregaciji „de propaganda fide“, leta 1620 so jih spravili na Reko in odtod so prišle končno v Rim. Leta 1648 pa je dala imenovana kongregacija ž njimi natisniti breviarium (Levaković-Terlecki).

Kakor ga nam slikajo in opisuje sodobniki, je bil Ungnad visoke, impozantne postave in neizmerno prijazen mož. — V slovenski zgodovini mu ostani hvaležen spomin! l. p.

PAVEL GOLOB:

POD OKNOM.

Vse molči, vse trudno spi,
jablan se ne gane,
mesec vrh neba gori,
želja v duši vstane.

In če bil bi ljubček njen,
okno bi odprla
in s pogledom milostnim
name se ozrla.

„Če bi bil Italijan,
vzel bi mandolino
in poslal svoj bariton
k njej skoz mesečino.

Neizrekljive so želje.
Sličen duši grešni
čakam, toda v raj mi vhod
ne odpre se rešni . . .“

Če bi bil divjak Tatar,
pa bi jo ugrabil
in bi jo poljubljal
vso noč ne pozabil.

Vse molči, vse trudno spi,
jablan se ne gane,
mesec vrh neba gori,
žalost v duši vstane.

SAVO ZAGORSKI:

OB PRERANEM GROBU.

Lahna zemljica, kako to,
da najrajša ti samo
mlade žrtve vabiš k sebi
in uspavaš jih sladko . . .?

Veš li morda kak v teh srcih
plamen vroč in živ gori . . .?
Pogasiti pa ga moreš,
hladna zemljica, le ti . . .

Morda slutiš kak so burna,
nepokojna srca mlada?
A pokoj in mir nevzdramen
le v okrilju tvojem vlada.

In tako žele si vedno
burna, vroča srca k tebi . . .
Pa da ti jih, zemljica, mi
radosna vzprejela ne bi . . .?

SREDNJA
VAS.

PSOGLAVCI.

Zgodovinska slika. Napisal Alojzij Jirásek

Lamminger ni opustil voznje iz kake take bojazni, nego zato, ker je imel novega dela. Stopivši doli v pisarno, je naročil, naj se takoj napiše poročilo o tem, kar se je danes dogodilo, na Dunaj in v Prago, poleg tega pa je odredil, naj se nemudoma pošlje pozivnica v Postrekov, Kleneč in v Ujezd tudi za Kozino, da pridejo naslednjega dne na trganovski grad.

Medtem je gospa pl. Albenreuthska tolažila svojo hčer, ki je začela plakati.

„Niti tega nama ne privoščiči,“ je vzdihnila gospodična in padla, polna žalosti in gneva, na naslanjač. „Med takimi divjaki naju pušča tu...“ S finim čipkastim robcem si je zakrila lice ter se ni menila za tolažilne besede matere, ki se je, kakor ona, doslej pripravljena na pot, sklanjala nad njo. Naenkrat pa je gospa utihnila in tudi gospodična je dvignila glavo.

„To je bil konjski topot,“ je rekla mati; „nekdo je brzo dospel, — morda sel, ki ga pričakuje oče.“

(Dalje.)

Šla je preko izbe k vratom, ki so vedle v Lammingerjevo sobo. „Slišim govor — nekdo je ondi. Petra pokličem, da pove, kdo je prišel. Če je ta sel —“

Toda predno je še pozvonila, je vstopil sam Lamminger, noseč v roki neko odprto pismo.

„Je že tu!“ je izpregovoril neobičajno živo. Gospa je vztrepetala. Oči so mu žarele in na licih so se mu prikazale rdeče lise. „Sel je dospel!“

„Oskrbnik?“

„Ne — ta je na poti zbolel. Uradni sel! Vse je gotovo in odločeno. Odbiti so, komisija ni priznala —“

„Torej ste pravdo dobili?“

„Popolnoma. No, danes so igrali zadnjič svobodnike. Pa še to mi drago poplačajo.“

„Oni še ne vedo ničesar?“

„Ne, — niti ne slutijo. Toli gotovi so — haha! — to bodo presenečeni! Aj, hčerka, ti si še žalostna?“ Stopivši k njej, jo je prijel za

IVAN TIŠOV : GLASBA.

brado. „Nič več se vama ni treba bati teh kmetiških tesel. Zdaj, ko bo vse v redu, izpolnim tvojo željo. Odpotujemo v Prago.“

„Ali bo trajalo to še dolgo?“

„Moglo bi biti to čim preje, ali tam na Dunaju so se zmotili,“ je razlagal, obračajoč se k soprogi. „Ti ljudje tam niso vedeli, kaj je na kmetih. Tam imajo še zmeraj hodski grad, saj odrejajo tu —“ in Lamminger je udaril ploskoma s prsti na uradno pismo — „naj se razsodba dvorne komisije razglasi Hodom na njihovem gradu v Domažlicah — haha! To je bilo nekdanj, dà — ali zdaj hodijo tja v tisto razvalino gospodje — in kako bi tem Hodom vzrastel greben! To pa se prepreči s tem, da se jim zaradi gotovosti naznani, da zvedo tu, na našem gradu, kako znamenito so dobili pravdo . . .“ — —

Zvečer se je vrnil grajščinski birič iz Ujezda ter je poročal, kakor je mislil, grozno novico; toda lastnim očem ni hotel verjeti, da se je gospoda dojmila tako malo. Celó on, berič, je to pot s strahom vstopil v gospodovo sobo, boječ se, da bode burjo, ki se dvigne gotovo, deloma in sicer takoj na mestu moral prenesti tudi on.

Poročal je: „Milostivi, vsi so se veselili in bili so kakor divji. Plesali so, vriskali, a najbolj postrekovski Brychta. Jedva sem vstopil — dovolite, prosim, milostivi! — kaj sem imel storiti? — so se začeli grozno smejati. Kaj sem vse slišal — toda to je sedaj vedno tako —. Sram me je bilo oditi iz sobe — a komaj sem stopil mednje, že so šli name, kakor na sovo —“

Opomnjen se je vrnil k jedru svojega poslanstva.

„Smejali so se mi — ali to je hujše, milostivi — jedva sem jim naznanil vaš ukaz, naj pridejo jutri na grad, so zagnali krik, a Brychta je poskočil kakor zver ter je kričal: ‚Mi imamo svoje pravice na gradu v Domažlicah!‘“

In tedaj se je začel berič čuditi svojemu gospodu. Tu je namreč pričakoval začetek burje, a glej, on je pokimal in rekel: „Dalje!“

„In postavil se je — milostivi — predme ‚navihanec‘, tisti Ecl iz Klenča, ter je zakričal name: ‚Pojdi in reci svojemu gospodu, da nima pravice klicati nas! Tlako naj naklada komur hoče — mi mu nismo dolžni ničesar.‘ Milostivi, to je rekel ter se je začel smejati. In dejal je: ‚Ali se nam hoče zahvaliti za danes? Ali pa mu je žal karabača? Je že pokopan — nobene pomoči ni!‘ In tu so se začeli krohotati, kričati ter se usipati okoli mene kakor ose.“

Berič je od groze onemel. Gospod še vedno nič! Nobene burje. Samo nekako čudno se je nasmihal.

„In kaj Kozina?“ je vprašal naenkrat.

„Milostivi, tega nisem videl.“

Tu šele se je začel čuditi gospod. „To ni možno,“ je vzkliknil. „Prezrl si ga.“

„Odpustite, milostivi, nisem ga, — saj sem govoril ž njim.“

„A kje?“

„Doma, to je pri njem, — hotel sem to opraviti, kakor mi je vaša milost blagovolila ukazati, in tako sem šel pogledat k njemu v hišo, ali je tam, in res je bil.“

„In kaj je rekel?“

„Sedel je z ženo za mizo — ona se je zelo prestrašila, videl sem to —, on pa je vstal in vprašal, kaj hočem. Povedal sem mu, da ima priti na grad vaše milosti, a tu on: ‚A zakaj? kaj bo tam?‘ Prav tako, kakor sem povedal, nič več. Rekel sem, da ne vem, a tu on, da ne pojde, če ne ve, čemu. Prestrašil sem se tega odgovora, stal sem in čakal, ali se morda premisli, a tu je vprašal zopet on, ali imam povedati še kaj. Tega še nisem videl, kako ti ljudje sedaj —“

„Dovolj!“ S tem mu je Lamminger presekal besede. Ni se smehljajal kakor prej, nego se je zamračil.

Berič pa je trepetal še vedno od groze, ker je ostal gospod tako miren ter se ni nehal čuditi ves večer.

XVI.

Bilo je na pustni torek; ves Ujezd in vsa Hodska so se udajali hrupnemu veselju. Le Kozina je bil slabe volje. Tisti izprevod, ki so ga priredili v posmeh trganovskemu gospodu, mu je pokvaril vse veselje. Slutil je, da ne more priti iz tega nič dobrega. Kako so vsi lehkomišelní! Kako se zdaj olajšujejo, a kdo ve, ali s tem ne bodo škodovali vsemu, za kar toli težko delajo in se trudijo!

Njegova duša se ni razvedrila niti v nadaljnjih tekočih dneh. Berič ni prišel več, da bi naznanil, čemu mora priti na grad, in Kozina ni šel tja, kakor niso šli pozvani rihtarji. Čudno zares! Nihče jih ni pozval na grad drugič niti k zaslišanju niti h kazni zaradi neposlušnosti, nihče ni o tem ničesar omenil, dà, celo izprevoda ni nihče več omenjal, dasi so vsi slutili, da so bili klicani na grad baš zaradi njega.

Šele ko je nekaj dni po teh dogodkih došlo rihtarju Syki iz mesta pismo, se je razjasnilo Kozinovo zamišljeno lice. Pismo z Dunaja je prišlo od odvetnika Štrausa, ki je poročal, da je komisija svoje delovanje začela, in da se je povsem nadejati dobrega konca. Slično se je glasil

list s pripiskom Justovim, ki ga je prejel dražinovski stari Hraby. Seveda sta bili obe pismi staršega data ter sta došli kasneje kakor navadno zaradi slabih cest in snežnega meteža, ki je jako obteževal vsako zvezo, katera je bila že itak dovolj slaba.

Zato pa je prispelo na trganovski grad v poslednji dobi nekaj kurirjev, in nekaj jih je zopet odjezdilo; vsi pa so odhajali v isto smer — na Dunaj — —

Kozinova Hanči je molila, kadarkoli je vstala in kadarkoli je legla v postelj, naj bi ljubi Bog vse to skrajšal in pripeljal k dobremu koncu. Prosila ga je tega zaradi svojega moža. Ona ga je pač razumela najbolje in ona je najbolje opazala, da ni več svoj, kako malo se briga za vse drugo ter da je vsaka njegova misel obrnjena le k tej nesrečni pravdi. Dobro je videla, da Jan nima miru, kakor bi ne mogel nečesa dočakati, kako se je večkrat zamislil in kako pogosto je hodil zdaj na vas, a ne več toliko na samoto k dudaku, kakor k Syki, k mami in k staremu družinovskemu stricu, torej k tistim, katerim je bilo največ za to pravdo. Niti za domačijo se ni brigal več toli vestno ter je pozabljal nanjo in na otroke. In ti so mu bili vendar najmilejši! S tugo se je Hanči spominjala onih časov, ko je sedel ž njo ter se lepo razgovarjal o tem in onem, največ pa o otrocih, kolikokrat se je ž njima šalil — a zdaj! Kako bi ne molila, da bi ljubi Bog to vse že pospešil in srečno dovršil!

Tako je minil dan za dnem in minili so že tedni. Solnce je začelo sijati topleje, in po dolinah se je tajal sneg. Že so zazeleneli doslej rjavkasti travniki, že so se začele sušiti ceste in na bregovih in na osojnih mestih je vstajala travica. Pavel je že prinesel Hanici mačic pomladelih iv ter z vrta marjetic in trobentic. Tedaj se je vrnil nekega večera Kozina domov ves razburjen.

Hanči se je globoko oddahnila, ko je začula novico, katero je prinesel. Syka je dobil iz Plzni od urada naznanilo, da pride okrožni glavar na trganovski grad razglasit prebivalcem hodskih vasic, kako so na Dunaju odločili glede njihovih pritožb. Pojutrnjem imajo priti tjā.

Kako dolg je bil ta dan pred odločilnim dnevom in pa noč pred njim! Tudi Hanči je spala slabo. Najbolj zarana je bila na nogah stara Kozinka. Dalje kakor sicer je klečala na klopici ob oknu in molila, — ko pa je sin odhajal, ga je spremila s Hanči prav pred vrata, glasno želeča, naj bi se vrnil z veselo in srečno novico. Napeto je gledala za njim, ko je šel po Syko; takoj bi bila šla za sinom do Trganova, če bi se spodo-

bilo ženski med moške. Stara kmetica je bila vesela, saj je odhajal sin z zaupanjem, zanašaje se na dobro pravico in na pravičnost ter na vesti z Dunaja, ki so dokazovale, da to redko zelišče še ni docela usahnilo, ter so soglasno zagotavljale, da Lamminger nikakor ne zmaga.

„Še danes bomo svobodni!“ je govorila stara kmetica, vračajoča se s sinah v hišo.

„Da bi ljubi Bog dal!“ je odvrnila Hanči, zatajajoča vzdih, odmev neke nevesele slutje, ki ji ni dala, da bi se s tolikim zaupanjem veselila moževe vrnitve.

Jutro je bilo prekrasno. Pod jasnim nebom, visoko nad rjavkastimi njivami in zelenimi posevi se je razlegal škrjančev spev. Solnce je sijalo in v njegovih toplih žarkih se je ogreval stari Pribek, Matejev očka, sedeč še v kožuhu za kočo na vrtu. Okoli in povsod po vasi je vladala tišina. Skoraj vsi možje so odšli in sicer vsi na ta nesrečni trganovski grad, odkoder je izšlo njim in njihovim očetom že toliko muke in žalosti. Danes pa bo morda drugače. Tako so pričakovali povsod. Le Matej ni rekel ničesar, ko se je odpravil na pot. Stari njegov oče pa je od rana vedno mislil na to, kako pač tam opravijo in s kakšno novico se vrnejo. Vsi so trdno upali, premnogi pa so bili naravnost prepričani — o, da bi Bog dal! — Ali pa je morda tista zvezda, tista repatica svetila zato?

Starec je dvignil svojo glavo, saj je prišla iz kočice Manica, poskakovaje, kakor da pleše ali kakor ptička. Izpregovorila je par besed s svojim dedom, pa zopet odbrzela dalje za kočo na višino, da bi se ozrla preko krajine; a gledala je v eni smeri, tja proti trganovskemu gradu, kamor je odšel oče in ž njim Pocihovčanje, ki so se bili prej ustavili pri njih. Pravkar je bila vprašala, kako dolgo bode pač trajalo na gradu tisto razpravljanje in kdaj se vrnejo možje; zdaj pa je že gledala tjakaj in ker ni imela nikjer miru, je tekla zopet po vrtu in okoli zamišljenega deda v hišo vse lepo pospraviti in pripraviti. Saj pride stari Šerlovsky, in kakor ji je namignil s par besedami danes zjutraj njegov sin, predno je odšel z ostalimi na grad, jo pride Šerlovsky snubit. Danes ima postati nevesta in po žetvi — moj Bog! — bi bila že njegova žena! In pustivši delo, je obstala Manica vsa zamišljena in jasnega čela, in ustnice so se ji same smejale pri teh lepih mislih . . .

V tem času pa je hitela Lammingerjeva hčerka z grajskega vrta v svojo sobo. Krasen izprehod je imela po cesticah, posutih z drobnim peskom, med grmovjem, ki je tupatam že mla-

dostno zelenelo, pod drevjem, čegar veje so bile polne popkov. Toda mir, ki je vladal naokoli, so začeli rušiti bučni gostje. Zunaj pred vrtnim zidovjem, pred grajskimi vrati ter okoli se je začula zmes moških globokih glasov. To zamolklo mrmranje je naraščalo ter je že bučalo kakor šum velike vode. Gosposodična pa se je naravnost prestrašila, ko je pogledala skozi grmovje. Povsod beli volneni plašči in povsod sami črni širokokrajci.

Polno je bilo tu Hodov, mladih, starejših in prav starih vraskovitih obrazov, a vsi sami stasiti možje, iskrih oči, izrazitih lic in temnih dolgih las, ki so jim padali prav na ramena. Bili so tu iz vse Hodske, ker so se mnogoštevilno odzvali na razglas okrožnega glavarja. Vsakdo bi pač rad z lastnimi ušesi slišal odlok z Dunaja, to veselo novico. Stali so v skupinah, večjih in manjših, po starosti, poznanstvu in po vaseh. Največ pa jih je bilo tu iz Klenča, Postrekova in z Ujezda, a tudi oddaljenejši vasi Kyčov, Lhota in Pocinovice so poslale večino svojih mož. Največja in najglasnejša skupina se je belila na kraju lipovega drevoreda okoli postrekovskega Brychte in Ecla, „navihanca“, o čegar izprevodu na pustni terek je bilo toliko slišati. Še sedaj so se smejali vsi na glas, ko jim je „navihanec“ o tem pripovedoval na svoj veseli način.

Prav pri vratih na kraju grajskega dvorišča je stal belolasi resni Kristof Hruby s svojim nečakom Kozino in z nekaterimi starejšimi kmeti. Vsi so bili umolknili ter so gledali tja noter proti pisarnici, kamor je šel Syka pogajat se. Lamminger je hotel namreč, naj bi se odlok prečital v pisarnici, in oskrbnik, ki je bil ozdravil ter se je vrnil pred nekaj dnevi, je že prišel določiti tiste Hode, ki bi naj šli v pisarnico. Toda proti temu so se oglasili vsi.

„Čemu ste nas klicali?“ so vzkliknili „Vsi smo tožili, vsi bi torej radi slišali.“

Šum in hrup okoli gradu je naenkrat utihnil ter je umolknil hipoma celo v najzadnejših skupinah. Med vrati se je namreč pojavil lasati Syka ter je, zamahnivši s čekano, naj bi utihnili, klical z daleč zvenečim glasom: „Gospod okrajni glavar so dovolili — torej hitro tja na dvorišče!“

Kakor bi bil potegnil veter, kakor bi bil zadrževan hudournik naglo izpuščen, tako so Hodje naglo ostavili svoja mesta ter so se valili skozi okovana vrata na dvorišče, vsem na čelu postrekovski Brychte, čegar glas je prodiral celo toliki šum in hrup. V hipu je bilo grajsko dvorišče polno; vse je bilo belo od belih volnenih hodskih plaščev. Mož tik moža, težak širokokrajnik poleg širokokrajnika, le semtertja kaka čepica in

tupatam se je zablesknila okovana čekana. Na čelu nasproti okna pisarnice v prvem nadstropju so stali rihtarji, Kozina in malo dalje za njim Pribek, ki je štrlel iznad vseh kakor hrast v prostrani šumi. Pogledi vseh so se uprli tja gori k pisarnici, odkoder so pričakovali toli važno novico. Večina je pričakovala z vso gotovostjo veselo vest, zakaj Lamminger ni z ničimer ovrgel uverjevanja dunajskega odvetnika in Justa, niti ni dal v javnost nobene besedice iz dvornega odloka, ki ga je sam poznal že dolgo. Čakal je, da je prišlo z Dunaja dovoljenje, da se sme listina razglasiti Hodom ne na njihovem bivšem gradu v Domažlicah, nego na njegovem gradiču v Trganovem. Med zbranimi Hodi je bilo pač malo takih, katerim je sumnja mučila dušo, a še ti se niso upali odkrito povedati svojega mnenja, ker so bili njih krajani toli veseli in polni nade. Tako tudi „prokuratorju“ Syki ni šlo v glavo, zakaj jim niti Štraus, niti krajani na Dunaju niso poslali nobenega poročila o tem odloku. Iz tega dvoma pa ga je potegnil sam Kozina, ki ga je opozarjal, da imajo uradi in gospoda pač mnogo naglejšo odpravo in zvezo.

Ali, čujmo, zdajle bo nekaj! Hrup na dvorišču je utihnil, šum, mešanica pridušenih glasov pa se je še odbijala od zidovja gosposkega bivališča. Mnogi so že umolknili, a zdajci — glej! — je sluga zgoraj v pisarnici odprl okno, eno, drugo — v tem se je na desni prikazal gospod v kodrastih, dolgi vlasulji, v črni suknji, z nekim pisanjem v roki, za njim pa je pristopil nekdo drug ter se mu je postavil na desno. Tudi ta je v taki vlasulji, toda suknja se mu sveti od zlatih našivov. To je sam okrožni glavar Hora. Širokokrajniki so se zganili, Hodje so v znak spoštovanja pred cesarskim uradnikom odkrili svoje glave. V tem hipu pa se je na drugem oknu pojavil Lamminger. Matej Pribek je opazil, kako se je hudobno nasmehnil, ko je uprl svoje sive oči na veliko množico Hodov, ki so ga sovražili vsi, vsi.

Globoka tišina. Glavar je zamahnil z roko ter naznanjal, da prinaša razsodbo o pritožbah katere so podali in da govori v imenu Nj. cesarske milosti; zato naj s spoštovanjem in tiho poslušajo, kar se jim naznanja, in naj se prav tako vedejo. Nato se je obrnil k svojemu tajniku, ki je razgrnil listino ter se pripravljaj, da jo prečita. Kozina je čutil, da mu je srce zabušilo živeje. Vsi naokoli so zadrževali svoj dih in jedva je kdo trenil z očesom.

Začul se je glas uradnikov. Listina je obsegala poročilo o tožbi Hodov in o odrejeni ko-

misiji, vse, kar je bilo že znano in kar ni zado-
voljilo nestrpne, vroče zvedavosti poslušajočih
kmetov. Nihče ni mogel pričakati in vsakdo je
hrepenel po tem, da pride prava odločba... In
zdaj! Kakor bi prešinila iskra vse zbrane naen-
krat, se je stresnil vsakdo.

„Hodje so svoje privilegije in
predprave že davno izgubili, in ker
jim je bilo l. 1668. perpetuum silentium, t. j. ve-
čen molk zaukazan najstrožje, a so se vzlic temu
drznili zgoraj imenovane privilegije in predpra-
vice zahtevati iznova, zaslužili so za to svoje
glasno in drzno postopanje ostro kazen in globo.
Vendar pa jim bodi odpuščeno, a le pod tem iz-
rečnim pogojem, da se ne bodo več tajno sha-
jali in se ne bodo več puntali ter ne bodo po-
šiljali ali podajali nikakovih peticij, pritožb ali
tožb več zaradi svojih namišljenih predprav.“

Ko je uradnik čital, je vladala globoka ti-
šina, a čim dalje, tem globokejša, zadušnejša.
Zbrani seljaki so bili silno presenečeni. Tupatam
se je obrnil naglo sosed k sosedu, a le molčé;
oči, polne groze so se spogledavale. Čim večja je
bila poprej nada, tem krutejše je bilo zdaj raz-
očaranje. Niti besede niso imeli zanje v prvem
hipu. To je vendar nemogoče! Da bi jim poslali
nekaj takega! Uradnik je dočital grozilno pismo
in je za trenotek umolknil. V zboru še vedno
strašna tihota, nakrat pa je iz razočaranih, raz-
burjenih prs v tej tišini zagrmelo močno: „To
ni resnica!“

Prvi dih vihre pred burjo. A že je krik,
divji hrup prevarjenih, razjarjenih Hodov bučal
po dvorišču. Te besede so povedale vse. Tuljenje
je bil tudi odgovor okrožnemu glavarju in izraz
soglašanja z onim, ki je tiste besede zakričal
prvi. Bil je to Kozina! Stopil je iz trume, stal
prav nasproti oknu, njegova glava je bila dvig-
njena, smelo je upiral svoje plamteče oči na gla-
varja in govoril. Ko so to drugi zapazili, so po-
lagoma vsi utihnili ter končno umolknili docela.

„To ni istina, to ni mogoče!“ je klical Ko-
zina. „Ako bi bilo to, kar ste čitali, resnica, da
nimamo nobenih pravic in nobenih majestatov,
potem bi bili toisto rekli sami gospod cesar našim
na Dunaju. Čemu bi bili odredili komisijo, ako
niso naše pravice imele že nobene veljave!“

Kakor bi ga pičila kača, se je zdrznil Lam-
minger, se nagnil ven z okna, a se hitro zopet
umaknil, kajti grozni krik spodaj zbranih ga je
prestrašil.

„Res je! Res je!“ je zvenelo najjasneje iz
te burne trume mogočnih, razkačenih glasov.

„Pa naši bi nam bili tudi kaj pisali!“ je
klical Ecl, obračajoč se k ljudstvu.

Nekaj časa je trpelo, predno se je hrup ne-
koliko utišil in predno je mogel okrožni glavar
izpregovoriti.

„Kdo izmed vas je vložil tožbo?“ je zakli-
cal z okna na zbrane.

„Mi vsi! Jaz! Jaz! Mi vsi!“ se glasi eno-
dušni odgovor trume. Bilo je, kakor kadar se je-
zero burno valovi. Že so se zbirali v skupine in
kope okoli najjeznejših. Vendar si je glavar še
enkrat priboril besedo. Opozarjal je in opominjal,
naj se umirijo, ker z vsem sebi nič ne pomorejo
in so si itak že mnogo škodili s tem, kar so pri-
zadeli svojemu gospodu, baronu Albenreuthskemu,
ko so kradli divjačino po njegovih gozdih ter
niso opravljali robote, ker niso plačevali daca,
bili njegove služabnike in so se celó tako spo-
zabili, da so tudi njega, gospoda barona, sramo-
tili na najgrši način.

Surov smeh iz nekaterih grl spodaj je bil
glavarju odgovor. Ta pa se ni dal zbegati ter je
klical s povzdignjenim glasom:

„Tako daleč je prišlo, da vaš gospodar ni
varen med vami ter da je moral v svojo obrambo
zahtevati vojsko!“

Divje tuljenje je nanovo prurušilo njegove
besede: „Na nas? Kje je? Kje je ta vojska? —
Vojsko proti nam! Streljati nas!“ je odgovarjal z
dvorišča besen hrup. „Vojsko proti nam! Ta
konjederec!“

Tedaj se je nad valovi razkačene trume za-
blesknila čekana, ena, druga in že jih je bilo cel
kup ter so grozeče mahale nad glavami proti
oknu gospodarja. Okno pa je bilo že prazno,
Lamminger je izginil.

„V imenu cesarske milosti!“ je kričal gla-
var, a moral je svoj klic ponoviti in še nekaj
časa čakati, dokler so čuli vsi njegov glas. „Voj-
ska je bila proti vam že dovoljena, toda vaši od-
poslanci so prosili na dvoru —“

„Kdo jim je dal pooblastilo?“ je vzkričnil
Ecl, „navihanec“.

„Podpisali so prošnjo vašega odvetnika —“
„Ta lump Mi ga nismo prosili. Gotovo je
bil podkupljen!“

„Podkupljen! Podkupljen!“ so kričali v tolpi.
„Delajte, kar hočete, ali jaz vam svetujem
pametno. Poslušajte in storite, kar m o r a t e. Uka-
zано je, da obljubite in prisežete v moji prisot-
nosti podložnost in tlačanstvo svoji milostni go-
sposki, gospodu pl. Albenreuthskemu. Le tako
vam bode odpuščeno...“

Ni dogovoril, ni mogel. Naval divjih glasov je zmešal zdaj tudi smelega uradnika.

„Mi imamo še majestate!“ je kričal spodaj Ecl, „navihanec“, glavarju na okno. Truma Hodov se je že burno valila semtertja.

„Prisegali ne bomo! Ne bomo! Nihče nas ne prisili!“ je zvenelo prodirno v tej burji. A iz nje je zaorilo gromko: „Na Lomikarja!“

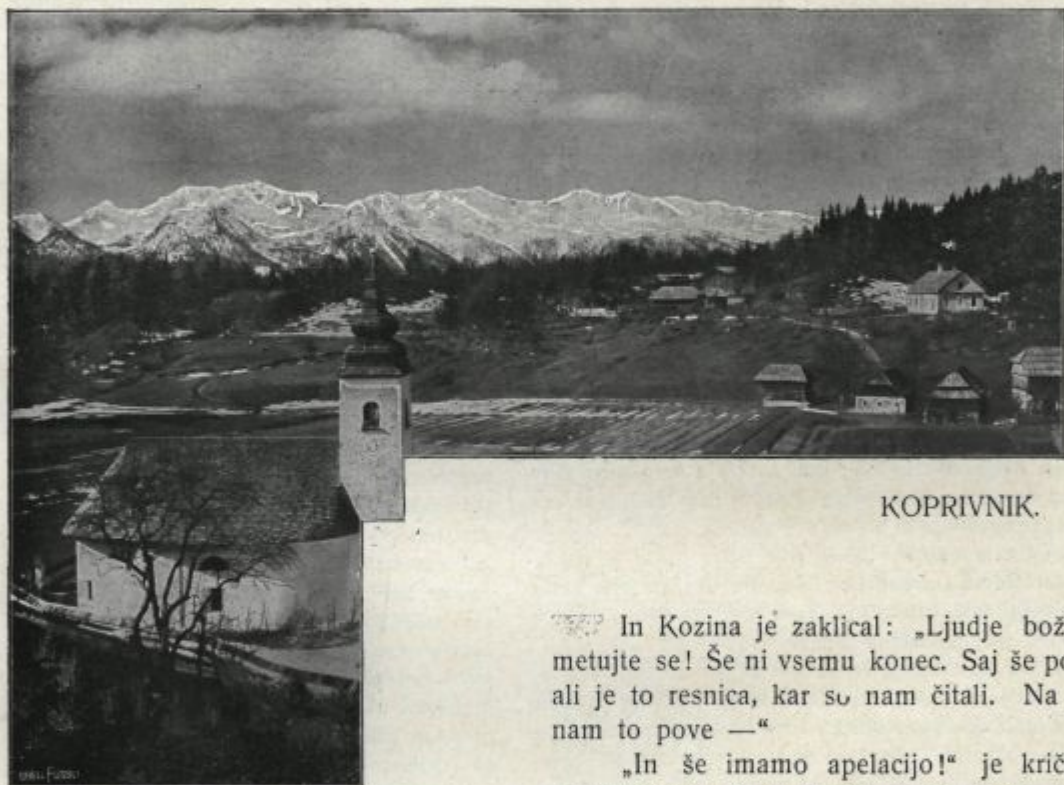
To je bil glas Mateja Pribka, in takoj je vse dvorišče odmevalo od krika: „Nanj! Na Lomikarja! Ubijte ga! Potolcite ga!“ in gozd čekan se je grozilno majal nad glavami.

Glavar je hotel izpregovoriti še enkrat. Njegov tajnik, tresoč se od strahu, ga je gledal tes-

kakor njegov nečak Kozina, ki je stal višje. Izrazito lice starega Hoda je bilo zardelo in oči so mu žarele. Klobuka ni imel in svobodno so mu poletavali na ramena dolgi snežnobeli lasje. Odločilni trenotek mu je dal sil in prožnosti. Vzravnal se je kakor fant in stiskaje v desnici čekano, je gledal ostro nasproti tolpi, ki se je gnala k vratom.

„Niti koraka naprej!“ je zakričal. Glas in sila resnobni izraz starega Hoda je osupnil celo Mateja Pribka in vso tolpo za njim.

„Kaj hočete?“ je klical starec. „Moriti? Ali ste Hodje ali morilci? Tako hočete priti do svojih pravic?“

KOPRIVNIK.

nobno in ga pokorno prosil, naj ne izpostavlja sebe in njega pogubi. Odzadaj je pristopil Lamminger, bled kakor smrt, in je prosil glavarja, naj bi pustil te puntarje. Kmetje spodaj so zagledali Lammingerja, ko se je pojavil iznova na oknu, in tuljenje glasov je zahrupilo še divjeje. V tem pa so se Matej Pribek, postrekovski Brychta, mladi Šerlovsky in še drugi zagnali z dvignjenimi čekanami k dverim, da bi vdrli v notranjost. Toda prej kakor ona sta stala na njih stopnicah Kozina in še pred njim njega stric, Krištof Hrubby, draženovski rihtar. Ta starec ni planil k vratom, nego se je postavil v njih obrambo na stopnice,

In Kozina je zaklical: „Ljudje božji, izpametujte se! Še ni vsemu konec. Saj še poizvemo, ali je to resnica, kar so nam čitali. Na Dunaju nam to pove —“

„In še imamo apelacijo!“ je kričal Syka „prokurator“, ki je v tem hipu skočil na stopnice ter se postavil tik Kozine. Dvignjene čekane so se povesele. Pritisnili so tudi mirnejši, razsodnejši; premnoge so prepričale Kozinove in Sykove besede.

„Če bi tukaj ne bilo Hrubega in Kozine, bi Lomikar zdajle ne dihal več!“ je kričal Brychta, obdan od krajanov, ki so mu prigovarjali, naj se izpametuje.

„Potem bi bil vsaj svet mir!“ je dostavil neki glas.

Dalje prihodnjič.

KNJIŽEVNOST.

Kette Dragotin: Poezije. Druga pomnožena in pregledana izdaja. S podobo pesnikovo, faksimilom njegovega rokopisa ter življenjepisnimi in književnokritičnimi črticami. Uredil A. Aškerc. Ilustroval Maksim Gaspari. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. Str. 183. Cena broš. 4 K, elegantno vezana 5:50 K. Po pošti 20 h ozir. 30 h več. O tej krasni knjigi poezij rajnega Ketteja prih. več.

Svec Luka, častni član „Slovenske Matice“. Na zadnjem občnem zboru „Slov. Matice“ je bil na soglasni predlog odbora izvoljen častnim članom notar Luka Svetec, ki je nedavno dosegel 80. leto svoje starosti. Danes sivolasi starina je bil med najagilnejšimi in najbistroumnejšimi prvoboritelji za pravice slovenskega jezika, za kulturni, socialni, gospodarski in politični napredek naroda. Tovariš dr. Tomana in dr. Jan. Bleiweisa, se je boril neumorni deželni in državni poslanec Svetec neustrašeno za narodno enakopravnost Slovencev kot govornik in žurnalist; potezal se je za zedinjeno Slovenijo, za slovenske ljudske šole, za slovenske srednje šole ter za vseučilišče v Ljubljani. Potezal se je za višje sodišče in pravno akademijo v Ljubljani ter je bil ustanovitelj in večletni prvomestnik družbe sv. Cirila in Metoda, ki ga je l. 1903 izvolila svojim častnim članom. Politični program slovenski je še danes v bistvu isti, ki ga je zastopal nekdanj L. Svetec; žal, da so glavne točke še vedno neizvršene in so glavni cilji Svetčeve politike nedoseženi. Svetec pa je bil tudi literat in je sicer plodovito deloval kot pesnik, pripovedovalec, kritik in celo kot filolog. V „Sloveniji“, „Vedežu“, „Novicah“ in „Slov. Bčeli“ je prijavil lepo vrsto pesmi pod pseudonimom *Podgorski*, spisal je par povesti ter se je krepko poganjal za čisto slovenščino narodne govornice. Jan. Trdina in Fr. Cegnar sta ga prištevala med najboljše pesnike svoje dobe. Bil je torej tudi na polju narodnega slovstva med prvaki ter si je pridobil nevenljivih zaslug za razvoj našega leposlovja in za čistočo našega jezika. Deloval je več let tudi v odboru „Slovenske Matice“, ki je najstarejšemu živečemu slovenskemu pisatelju izkazala vrlo zaslužno največjo čast, katero ima podeljevati literarno društvo, izvolivši ga svojim častnim članom. *Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda* za l. 1907 je prinesel Svetčev životopis ter je z njim osvežil spomin na nekdanje živahno in plodonosno delovanje našega najstarejšega narodnega buditelja in voditelja L. Svetca, moža vedno zdravih načel, dalekosežnih idej ter osebno najsimpatičnejših lastnosti. Z gorko simpatijo je pisal o Svetcu dr. Jos. Vošnjak v l. zv. svojih „Spominov“ (l. 1905 „Sl. M.“). G.

Vošnjak Jos. dr.: Spomini, II. zvezek (1868—1873). Izdala „Slovenska Matica“. V Ljubljani 1906. Tiskal Dragotin Hribar. — O prvih letih ustavnega življenja, o „taborih“ in „taboritih“ slovenskih, kakor so bili Bož. Raič, dr. Zarnik, dr. Razlag in Vošnjak sam, o visokih časih narodnega idealizma in narodne požrtvovalnosti, ko je med navdušeno inteligenco bilo mogoče nabrati visoke svote v narodne namene, o ustanovitvi „Slovenskega Naroda“ in o prvih strastnih spopadih Bleiweisovih „Staroslovencev“ ali Novičarjev z Narodovimi „Mladoslavenci“ nam pripoveduje Vošnjakova knjiga. Kako polna življenja je pomlad, kako gine prirode moč jeseni, kako „umira rod za rod“, ta misel se ti vsiljuje, ko zreš iz sedanosti ono sliko preteklosti. Oblike in imena so deloma ostala ista, a vsebina se je znatno izpremenila; škoda samo, da je narodna avtonomija padla po-

polnoma iz okvirja; na taborih je bila eden izmed najsijajnejših idealov baš zedinjena Slovenija; med tem se je začelo realno delo, a pozabili smo, da je delo sredstvo, pozabili smo na ideal, na svrhu; prenehala je želja, da bi postali „političen narod“ in s tem uvaževan činitelj avstrijske jugoslovanske politike, oziroma trilizma. — Vošnjak nam je napisal svoje spomine na lahko roko, rekel bi, tako, kakor so se mu obnavljale misli; razvrstilo so mu zlasti osebe, političarji one dobe, ki je vsakemu posvečeno po eno krajše poglavje, a vmes prihajajo druge točke s stvarnim predmetom, n. pr. „Deželnozbornske volitve na Kranjskem“ i. t. d. Zato je pripovedovanje zelo raztrgano, eno ter isto se omenja na več mestih, koncentracije snovi pogreša čitalec in zato mu izgine tudi celotnost slike. Toda to je principijalna stvar ureditve memoarskih spisov in je sedaj prepozno, priporočati to ali ono metodo. A celo tisti, ki mu je prav, da je snov tako raztrgana v komade, ker čita samo v zabavo in v oddihljaj, celo tisti bo čutil ob čitanju neko neprijetnost in sicer zaradi sloga, ki se ob njem spodtaka od koraka do koraka; kakor da bi bili v stari dobi prvih „noviških“ „bravcev“, „poročevavcev“ i. t. d.! (In zares imamo to pisavo v knjigi!) Sicer pa je želeli Vošnjakovim „Spominom“, naj najdejo čim več ozbiljnih čitateljev, ki bodo čitali ne za zabavo, temveč za politično naobrazbo; le tisti razume stvar, ki pozna nje razvoj; le tisti more soditi o sedanosti, ki je proučil prošlost. Obrekovanje, psovanje je nastopilo, ko je bil zasenčen in pozabljen veliki narodni ideal.

Dr. Fr. Ilešič.

Savremenik (Sodobnik), mjesečnik Društva hrv. književnika, letnik drugi, Zagreb 1907 (urednik prof. dr. Branimir Vizner-Livadić, Gundulićeva ulica 20). „Savremenik“ ni več letopis „Društva hrv. književnikov“, marveč je časopis, neodvisen od društva. Za čtivo je odgovoren urednik, ne društvo; zato prinaša tudi politične misli svojih sotrudnikov. S to točko se ne strinjamo; nekako oprečna je prvi točki, namreč želji, da bi politična borba ne ubijala književnosti. — V umetniškem oziru je „Savremeniku“ prvi smoter tesen stik z življenjem, brez spon verskih, „patriot-skih“, didaktičnih itd. „V šolski modrosti so se trudili vek, nam pa se žuri živeti.“ Tako piše v programnem uvodu letošnjega letnika urednik dr. Livadić. In ni dvoma, da je ta mesečnik, na pol smotra, na pol beletrističen list, močno napredoval od lanskega leta; vsebina in vnanja oprava svedočita o tem. — Zastopani so v doslej izišlih številkah pesniki, kakor Tresić-Pavičić, Drag. M. Domjanić, Vladimir Nazor, Božo Mavrić, Vladimir Vidrić itd. ter pisatelji Kosor, Livadić, Hrčić i. dr. Sedanji predsednik N. Nodilo piše članek „Klerikalizem in liberalizem“, Zofka Kveder-Jelovškova članek - črtico o Simonu Gregorčiču, Vladimir Lunaček o dramatičarju Franu Hrčiću, knez Vojnović o koncu ljudovlade dubrovničke (1808), Branko Vodnik o lirskem pesniku Andreju Palmoviću, ki ga je Prešernov sonetni venec vzpodbudil, da je zvil domovini sonetni venec, dr. Lisičar o Vojnovičevi „Smrti majke Jügovića“. — Naj navedem tu, kako sodi dr. Domjanić, govoreč o „Cvieču slov. pjesništva“, o slovenski poeziji in o slovenskem jeziku: „Ko sem (knjigo) prvokrat prečital, so mi ostali ti-le dojmi: velika muzikalnost jezika in stih, poezija čisto lirčna, slovanska, a poleg tega vendar karakteristično slovenska, iskrena čuvstva in iskreni stih... Čitajoč slovenske pesmi, obžaluješ, da nisi Slovenec... Kakor da človeka boli ta ozbiljnost štokavskega narečja... Hotel bi biti povsem objektivni, ali moram reči, da so mi

slovenski moderni mnogo bližji in simpatičnejši, nego takozvani klasiki . . . Potem še govori posebej o poedinih pesnikih, ki so zastopani v „Cvieču“ . . . Kakor vidimo, kažejo Hrvati kljub težkim političnim bojem in visokim političnim ciljem toplo zanimanje za nas, dasi niso niti najmanj navezani na nas; v mnogo večji meri jim moramo mi vračati to simpatijo. — Usodil bi se s slovenskega stališča prigovarjati pisavi: legja, gragjanin, uljugjen, namesto ledja, gradjanin, uljudjen. Ta „gj“ nam docela zakrije vir besede in nam jo dela prosto neumljivo! To je prefina fonetika, ki je ni mogoče upravičevati s cirilico; zakaj v cirilici je za ta glas en poseben znak. Ceteriŝ paribus (ako se preveč ne krŝi enkrat sprejeta fonetika) bi bil ozir na umestnost, n. pr. na čitajočega Slovenca v vsakem slučaju mnogo vreden.

Dr. Fr. Ileŝič.

GLASBA.

Glasbena Matica v Ljubljani. V torek, dne 7. maja in v sredo, dne 8. maja t. l. vsakokrat zvečer ob 8. sta se vrŝila v veliki dvorani hotela „Union“ velika koncerta pod vodstvom g. koncertnega vodje M. Hubada. Sodelovali so: gospa Jeannetta pl. dr. Foedrantspergova (sopran-solo), gospa Ivica dr. Wagnerjeva (alt-solo), gospod Ernesto vitez Cammarota, operni pevec iz Zagreba (tenor-solo), gospod Julij Betetto, operni pevec slovenskega gledaliŝča (bas-solo), pevski zbor „Glasbene Matice“ z oddelkom ŝolskega zbora (210 pevk in pevcev), veliki orkester: popolna godba c. in kr. peŝpolka ŝt. 27 iz Ljubljane, oddelek vojaŝke godbe c. in kr. peŝpolka ŝt. 97 iz Trsta in nekateri člani „Glasbene Matice“ (Orkester broječ 74 godcev). — Vseh sodelujočih je bilo 289. Izvajal se je „Requiem“ (črna maŝa). — Zloŝil Giuseppe Verdi. — „Requiem“ kot umotvori svetovne slave so Mozartov, Verdijev, Dvořakov in Berliozov. Svoj „Requiem“ je zloŝil Verdi l. 1874. za obletnico smrti slavnega laŝkega pesnika Manzoniya v dobi, ko je stal po operi „Aida“ (1871) na vrhuncu svoje slave. Na odru dunajske opere se je izvajal pod osobnim vodstvom skladatelja že pred 30 leti, za Ljubljano pa je bil ŝe noviteta. Verdijev „Requiem“ ima 7 odstavkov, bogatih v iznajdljivosti, slikovitosti in mogočnosti svoje zgradbe. Veličastno je razkoŝje misli in čudovita prelestnost sredstev, s katerimi zna genialni Verdi prenaŝati poslušalčeve duŝo iz ubranosti v ubranost. Imponujoč je dojem vse ogromne skladbe, polne najrazličnejŝih slik in dramskega dejanja, hkratu pa miline, plemenitosti izraza in poetičnosti. Druŝtvo je izdalo natančno ŝtudijo o vsem tem velikanskem delu; bilo bi torej odveč, delo analizovati iznova. O izvajanju pa treba priznati, da je stalo na vrhuncu ter da je bilo vzorno v vsakem oziru, v vsakem odstavku in tako glede zbora, orkestra, kakor tudi glede večine solistov. Čuli smo največje koncerte najznamenitejŝih dunajŝkih umetniŝkih druŝtev, zato moremo smelo reči, da je „Glasbena Matica“ dosegla v „Requiem“ viŝino popolnosti in da more s tem svojim delom pred najkritičnejŝo publiko najstroŝjih objektivnih sodnikov. In čisto pritrjujemo g. glasbeniku A. Lajovicu, ki je zapisal v „Novi dobi“ sodbo: „Zlasti drugi večer (dné 8. maja t. l.) je stalo izvajanje, tako v zboru kot zlasti v solistih, prostejŝe in pevsko zadostnejŝe, v celoti pa na taki viŝini, da dvomim, da bi se mladostno zdravo lice tega Verdijevega dela zrcalilo kdaj v kakem izvajanju jasneje in ostreje. Posebno zbor, dober v fraziranju in v deklamaciji vzoren, je bil glede sveŝosti in blagozvočnosti glasov naravnost zavidanja vreden. Dalje je vendar do skrajnih mej vse, kar je v tehničnem oziru sploh mogoče terjati od kakega zbora.“ Resnica je

tudi, da je napravilo impozantno delo Verdija — „tega Kreza muzikalne lepote,“ nad čegar večnomladim „Trubadurjem“ se je neki analizator v Matičinem tekstu prav neokusno in krivično zmrdni! — da je zapustil „Requiem“ izvanreden in velik vtisk na poslušalce in tudi na izvajalce. Oba koncerta „Glasbene Matice“ sta bila velik praznik slovenske umetnosti, senzačen dogodek v zgodovini kulturnega delovanja našega naroda. Zato pa vemo vso hvalo in priznanje g. koncertnemu vodji M. Hubadu, ki ima resnično največje zasluge, da je glasbena umetnost v naši publikii pognala korenine tako na ŝiroko in globoko, kakor ŝe nobena druga umetnost v Slovenih. Vse priznanje gre dalje vztrajnemu in skrajnje poŝrftovalnemu meŝanemu zboru, ki se je v dolgih in neŝtetih izkušnjah ob jekleni roki svojega mojstra umetnika razvzel do tolike viŝine tehnične eksaktnosti in najglobljega razumevanja. Hvalo in čast moramo izreči končno tudi solistom: simpatični sopranistki ljubkega, gibkonežnega in zdravega glasu, gospej Foedrantspergovi, nadarjeni začetnici, dalje izborni altistki razkoŝnega, obsežnega, uprav žametaste alta, gospej Wagnerjevi (rodom Hrvatice), našemu vrlemu basistu najkrasnejŝega timbra g. Betettu in odličnemu tenoristu ŝirokega ugleda g. Camarotti. Iz orkestra je izzval g. Hubad vse najboljŝe in najlepŝe, kar se ob danem materijalu da izzvati z najskrbnejŝo vajo in z vso neumornostjo. Tudi ta dva koncerta sta torej ohranila in le ŝe dvignila tisti visoki ugled, ki ga uživa že dolgo vrsto let naša „Glasbena Matica“ med glasbenimi druŝtvi naše drŝzave. Slava ji in hvala!

c. r.

UMETNOST.

Žmitek Peter: Majolični izdelki iz glinarne Rud. Schnabla v Kamniku. V izloŝbi L. Schwentnerja so bili razstavljeni nekateri majolični izdelki domače tovarne z narodnimi motivi v najvnapreproŝtih oblikah s končnic kranjskih panjev in streŝnih napuŝčev ter z naših piruhov, deloma pa tudi s stilizacijami pokrajinskih slik in s posnetki fotografskih portretov Gregorčiča in Preŝerna. Izdelki imajo obliko dekorativnih kroŝnikov, ploŝč in friza. Vsi izdelki so kolorirani. Zasluŝno delo je, da se je lotil agilni g. Žmitek te zanemarjene panoge naše obrti, ki ji želimo najlepŝega uspevanja; zasluŝno delo pa je storila tudi Schnablova glinarna, ki naj bi našla vsestranske podpore. Začetek je storjen in vobče prav simpatičen; ne dvomimo, da se Žmitkova ideja izpopolni in dovrŝi, ako bo našla realnega odziva med narodom. Vsaka obrt se razvija, zato pa je nesmiselno in krivično, kritikovati početek slovenske majolične umetniŝke obrti s staliŝča drugorodnih, že dovrŝenih majoličnih obrti. Torej krepko dalje!

RAZNO.

Bohinj in promet tujcev. V sodobnem življenju zavzema promet tujcev v narodnogospodarskem oziru znatno mesto kot vaŝen pridobiten vir domačega prebivalstva. Oporzorena po uspehih tujskega prometa v drugih drŝzavah, je končno tudi naša vlada spoznala vaŝnost tega vira za narodno blagostanje ter delala nato, da so se ustanovile po posameznih kronovinah deŝelne zveze za tujski promet. Te zveze imajo namen, skrbeti za privabitev tujcev in pospeŝevati naprave, ki so s tem prometom v zvezi. Tudi na Kranjskem imamo tako deŝelno zvezo, in c. kr. ŝelezniŝko ministerstvo jo podpira z znatnimi denarnimi doneski in ji pojde zlasti pri gradbi hotelov čim najbolj na roko. V interesu naše domače narodnogospodarske politike je, da se toku časa ne ustavljam, ampak si sami zagotovimo pridobitne

vire tujskega prometa, s tem pa tudi povzdignemo ugled naše domovine. Prizadevanju kranjske deželne zveze za tujski promet ter mnogih faktorjev se je posrečilo, da se je pridobila jako ugodna prilika za **hotelsko podjetje v Bohinjski Bistrici**, v središču bodočega tujskega prometa na Gorenjskem s tem, da se je kupilo od železniškega ministrstva velik hotel z gospodarskimi poslopji in krasne stavbe stavbnega podjetnika Ceconija, ki so med gradnjo železnice služile kot stanovanja in pisarne gradbenega vodstva in uradništva. Ti objekti so dvonadstropni z nad 60 sobami in pritliklinami in so se kupili za **tretjino** napravniških stroškov. Grand hôtel „Triglav“ in Ceconijevi veliki vili sta stali brez sveta 385.000 K, a kupljena so bila vsa 3 poslopja za 100.000 K. Troški za opravo in popravila pa bodo znašali še okoli 60.000 K. Vsak previden finančnik mora iz tega izprevideti, da je podana tu jako cena in solidna podlaga za hotelsko podjetje. Ko bi se hotelo ta poslopja zidati nanovo, bi to stalo trikrat več, ne glede na vrednost sveta, katerega je okrog 8000 m² in kateremu se bo z naraščanjem tujskega prometa cena vedno višala. To srečno naključje je vzbudilo misel, da se s temi objekti osnuje hotelsko podjetje ter ustanovi hotelsko društvo pod imenom „Triglav, hotelska družba z omejeno zavezo na Kranjskem“. S tem ne bo osnovano samo lepo podjetje v najkrasnejšem delu naše domovine, ampak obenem podjetje, ki mora deležnikom donosati koristi. Že kupljena poslopja leže v bližini kolodvora v Bohinjski Bistrici. Vsled direktne zveze s Trstom, Gorico in Dunajem računajo lahko naši hoteli na obilen obisk tujcev, tembolj ker je Bohinjska Bistrica izhodišče za najlepše ture v Julijskih alпах. Bivše poslopje železniškega ministrstva se porabi za modern hotel z restavracijo in sobami za tujce, bivši Ceconijevi vili pa za stanovanja letoviščarjem, ki bodo imeli v hotelu hrano. Ker je Bohinjsko jezero vsled veleromantične, divjekarne lege in okolice z zdravim planinskim zrakom daleč naokrog skoraj nedosežno, se bo tujski promet kaj naglo nagibal tudi k jezeru. Ob jezeru je le en hotel, ki je last verskega zaklada, zato bi bila najlepša prilika, da se tudi tam zgradi hotel. V ta namen so si Slovenci tudi s

predkupnimi pogodbami zagotovili najlepša zemljišča za gradnjo vil in hotelov. Zgradba in projektovanje hotela ob jezeru se pa prepusti sklepu družbe, ki se ustanovi in ki to napravo financijalno in tehnično natanko presodi, da bo izključena vsaka dvomljivost. Za zgradbo hotela se ustanovi garancijski fond potom oficijalnih podpor dežele, mesta Ljubljane in drugih korporacij, da se s tem paralizujejo večji gradbeni stroški. „Hotelska družba Triglav“ se ustanovi najprej z osnovno glavnico 300.000 K, ki se osnuje iz deležev pristopivših družabnikov. Najmanjši delež v zmislu zakona znaša 500 K, dalje so se določili deleži po 1000 K, 5000 K in 10.000 K. Z osnovno glavnico se je otvoril že to sezono obrat hotelskega podjetja v Bohinjski Bistrici. Izvedba ostalih točk načrta, zlasti zgradba hotela ob Bohinjskem jezeru, je pridržana občnemu zboru, oziroma odboru snujoče se družbe, ki se obrne z novim oklicem na širše sloje občinstva, kajti za zvišanje glavnice skrbjeno je že v pravilih. Na to se bo tudi skoro moralo misliti, kajti zgradbo hotela ob jezeru želi vse prebivalstvo Gorenjske. A tudi naša rodoljubna dolžnost je, da v tem planinskem rajju, ki so ga opevali Prešeren v „Krstu pri Savici“, A. Aškerc in Baumbach v „Zlatorogu“, ustanovimo gostoljubno zavetišče vsem častilcem in prijateljem naše krasne narave. Za ustanovitev slovenskega hotelskega društva imajo posebne zasluge gg. župan Ivan Hribar, dr. V. Gregorič in Ub. pl. Trnkoczy. „Slovan“ prinaša sliko pridobljenih treh hotelov v Bohinjski Bistrici; sliko Bohinjskega jezera pa je prinesel naš list že v V. in VIII. zvezku t. l.

NAŠE SLIKE.

Kovačević Ferdo: Na obali. (Umetniška priloga v treh barvah). — **Tišov Ivan:** Glasba. (Umet. priloga.) — **Ivan Rendić:** Verujem! — **X. Y.:** Mlin kraj Ozlja. — **X. Y.:** Kita cvetja za čestitko. — **Črnogorci.** (Fot.) — **Bohinjska Bistrica.** — **Slap Savice**, največičastnejši slap na Kranjskem, 1 uro od konca Bohinjskega jezera. — **Kopivnik**, nekdanje bivališče Valentina Vodnika v Bohinju. — **Srednja vas v Bohinju.** — **Hoteli v Bohinjski Bistrici.** (Fotografija).

HOTELI V BOHINJSKI BISTRICI.